

विद्रुहः । वचसः, तर्कमि, चन्द्रनदावस्य विवेचयेत्ति (१) ।

वमिद्रुहः । वचसः, वचं चन्द्रनदावस्य विवेचयेत्ति, वच
चन्द्रनदावस्य मोक्षं पश्यति (२) ।

विद्रुहः । वचसः, तदो वेदवचस्य मोक्षो मोक्षं चन्द्र
चन्द्रनदावस्य चावलीह, दुवेधिपि, चक्षेधिं चन्द्रनदावस्य
विच वाक्यदहने (३) ।

वमिद्रुहः । वचोऽर्थः ॥ किं, चन्द्रनदावस्य चातवचनो चलो
वति, तदो चक्षे ईदृशे निर्वचने कमे विचुचीचदि (४) ।

विद्रुहः । वचसः च जीवलोह निवसिद्रुहामो चन्द्रनदावस्य
च चावलिं पवित्रयेदि; ता, इति, चन्द्रनदावस्यधारितो भविष्य,
चन्द्रनदावस्य चन्द्रनदावस्य वेत्ति (५) ।

॥ इत्युभौ निष्कान्तौ ॥ अथेवमः ॥

(१) वचसः, तर्कमि चन्द्रनदावस्य विवेचयेत्ति ।

(२) वचसः, वचं चन्द्रनदावस्य विवेचयेत्ति, वच चन्द्र
नदावस्य मोक्षं पश्यति ।

(३) वचोऽर्थः ॥ वचसः वाक्यतमार्थवाचकवाचि
वा, हाभामपि चावलीह वचस्यार्थं प्रवेष्टा चावलीहवित्तवः ।

(४) वचसः, किमर्थं वाचकस्य चातवचनोऽर्थो नास्ति,
वचोऽर्थो चक्षे ईदृशे निर्वचने कमे विचुचीचदि ।

(५) न जीवलोह निवसिद्रुहामो चन्द्रनदावस्य चावलिं प्रति
चक्षेवति; तदेहि, चन्द्रनदावस्यधारितो भूना चन्द्रनदावस्य वच
स्यार्थं पश्यति ।

॥ ततः प्रविशति रज्जुचक्रः पुनः ॥

पुर । इत्युत्सवोऽपि विहा कथापि परिपाटी च विदयासमुद्गी,

चायकमीति रज्जु रिपुसंभवनचक्रमुक्ता भवति (१) ।

इत्येवो ज्ञानपावकस्य कनुरद्वय चरस्य कथितो वदेष्टो,
 कथं नर चायकमहाकसीह समवरकस्यो मेविद्वयो
 ॥ विमोक्ष ॥ कथं, इत्येव च, समवरकस्यो विद्वानमुक्तयो
 इत्येवो ज्ञानपावकस्य ता माय इति विमोक्षाय विद्वान्मेविद्वयो
 वारिद्वरीरो वेद्यानि, कथं चायकपरिष्कारं करोति (२)

॥ परिक्रम्य मया स्तितः ॥

॥ ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टः कथास्यो राक्षसः ।

राक्ष ॥ यथाप्ये ॥ कथं भोः कथं ।

उक्तपावकपातरेव कुसुता यो चायक ओमन्तो,

तामेवायुमता यतानुमतिर्यायकानुरागाः प्रजाः

चायैरयनवाप्यैरयनस्यैः कार्यं च धूरिभिरता,

किं कुर्वन्वायवो जमापूरितैर्नामैश्चिदं स्तितो ॥

(१) यद्युत्सवोऽपि विहा कथापि परिपाटी च विदयासमुद्गी, ।

चायकमीति रज्जु रिपुसंभवनचक्रमुक्ता भवति ।

(२) इयं च कार्यं चायकस्य कनुरद्वय चरस्य कथितः

वदेष्टः, यय मया कार्यं चायकस्य कथा समवरकस्यो विद्वान्मेविद्वयोः ।

कथमेव कथमाय राक्षसः कथावमुक्तं इत्येवो ज्ञानपावकस्य, तया

वदेभिर्मीर्षोषानपाहपैरववारितवरीरः यद्यानि कुपात्रव

परिष्कारं करोतीति ।

परिह । पतिं ज्ञात्वा देवं भुवनपतिभुषेरभिवर्धनं,

मतां पितृदेव कीर्तयन्ममविनीतैश्च हवन्ती

स्त्रियोभूता पादिकम्किमिह करकाल क्षिरमपि,

प्रवातु मेो येषां विफलमिति देवं दिवदिव ।

मयाहि; देवे मते दिवमतपि च मृत्युमोक्षे,

यैलेखरं ममधिकृत्य कृतः प्रवक्तः ;

तस्मिन् भूते तमवमका; मयाप्यविहि

देवं हि मन्दकुलमपुत्रसौ न विमः ।

यस्यैविवेकशून्यता श्रेष्ठैश्च ममपकेतोः ! कुतः,

यो महानपि जीवन्ममभुजा शुभ्रवर्ते कामिन

येषां वैरिमिरचतः कथमसौ बंधाकते राक्षसः ;

इत्थं वक्षुविवेकमूढमतिना श्रेष्ठेन नाशेषितं,

देवेनोपचतकं मुष्टिरचना पूर्णं विपर्ययति ।

तदिहापीमपि तावदप्रातिहस्तमतेो वर्णं न श्रेष्ठैश्च मया, न

नानुमतेन यच्च कश्चिं कुर्वीदिति; यच्च वा कायमवाप्यबंध इति;

वरतवती, न पुनः वक्षुवचनपरिभूतिः ॥ अमलादवसाय

वाचं ॥ इतावाकदेवकं वादचकमपविचपविनीततरण्या,

कुसुमपुरोपकण्ठभूषकः ॥

इह हि । भार्गव्याकृष्टिमुक्तमभिधिसकविकाप्रघहेवाच देवे,

देवेनाकारि चिचं प्रवविततुरजं वाचमोचसलेषु;

नयामुधान रात्रौ क्षितमिह कथितं राजभिषेर्विनेत्यं,

ब्रमत्तासोचामावाः कुसुमपुरभुवे भूषका दुःखवन्नि ।

तत् क कसु मन्त्राणि मन्त्रमात्रः ॥ विलोक्य ॥ भवत्, इह
नेतन्नीर्षोद्यानमत्र प्रविष्टा कुतश्चिन्मन्त्रमात्रावपि इत्यात्मसु
परास्ते ॥ परिचयः समस्तः ॥ अतो, अत्रचितोदनिपाताः पुर
वाणां वनविजयदद्याविभागपरिकल्पिता भवन्ति । कुतः

यो रैरनुस्मिभिर्विष्णुवदहं निर्दिष्टमानः, इमे
यो रात्रेव पुरा पुराभिदममं रात्रां वक्ष्येष्टतः
भूयः संवति योऽप्यनेव जगते तत्रैव वन्यवर्गो,
योर्लोद्यानमनेव तत्कारणं भावादिनामि कुतः ।

अथवा । येषां यथाहादिदमाकीनाहव मयन्ति ॥ नाथेन
प्रविष्टा विलोक्य च ॥ अतो, योर्लोद्यानकायानि रम्योद्यताः ।
अथ हि,

विचर्यन्तं यौधं सुखमिव महादक्षरधर्म,
वरः इत्यन्तं यौधं ईदृशमिव नाथेन सुखदः,
अथैर्षीना हया विष्णुवर्धितोलादिव मया
मृद्वेन्द्रया भूमिर्मतिरिव सुमीनेरविष्णुवः ।

अथि वाचः
असाङ्गाणां तीक्ष्णैः परमुनिदहसैः क्षितिदहं
हया भूधमीनामभिरतकपातेनहरितैः,
अभिर्जोष्येष्टैः परिचितपरिक्षेत्रहयवा
सुखताः भावाणां वनमिव विवर्धन्ति सन्निभः ।
इते च तत्रयिनो हयाः,

अन्तः प्रसीदति तस्मै नमो नमः,
 कीदृशं तं द्रुपदिशति ननु वदन्तः,
 द्वापदिशो नमस्ति नमः नमः नमः,
 द्वापः द्वापः नमः नमः नमः नमः ।

तथा द्वापः विद्वत्पदपरिचयमुक्तं भवति तस्मात्
 मुद्रार्त्तमुपदिशति ॥ अथ विद्वत्पदार्थः ॥ अथ, तत् किमप्युक्तं
 त्विदं त्वत्पदपरिचयं नान्दोषादः नमः । अथः

अथ नमः नमः नमः नमः नमः,
 अथ नमः नमः नमः नमः नमः,
 अथ नमः नमः नमः नमः नमः,
 द्वापः दीपं द्वापः अथ नमः नमः नमः ।

॥ विद्वत्पदः ॥ अथ, अथ विद्वत्पदार्थं नमः नमः
 नमः ॥ द्वापः नमः ॥ नमः नमः नमः नमः नमः ।
 ॥ अथ नमः ॥ अथ नमः ॥

अथ नमः नमः नमः नमः नमः,
 अथ नमः नमः नमः नमः नमः ।

पुनः अथ नमः नमः नमः नमः नमः
 अथ नमः (१) ॥ अथ नमः नमः नमः नमः नमः
 अथ नमः ॥

(१) अथ नमः नमः नमः नमः नमः ।

राक्षः । विलोक्य क्षणतः । अये, कथमयमात्मानमुद्वेष्टति ।
 भूतमहमिव दुःखितस्तपस्वी । भवतु, इच्छाम्येन । उपवृत्तः,
 प्रकाशः । अह, अह, किमिदमनुदीयते ।

पुनः । अर्थः । अयम्, अं विषयवस्तुविनाशदुःखितो यस्मात्
 रिपो मन्दभाषोऽनुविहति (१) ।

राक्षः । क्षणतः । प्रथममेव तावन्मया ज्ञातं, भूतमहमि
 वाचनार्त्तस्तपस्वी ; भवतु, इच्छाम्येन । प्रकाशः । अह, अयम्
 वस्तुवारिन्, यदि मुञ्चं नानिभाविर्न वा, ततः श्रोतुमिच्छामि
 किंनो प्राचपरित्यागकारणः ?

पुनः । निरुप । अयम्, अ रक्षसं, अ वा अतिगुरुत्वं, किन्तु
 अ रक्षणेति विषयवस्तुविनाशदुःखितदृष्टिर्नो, इति अमेतन्मि
 मरवत्त काचहरणं कारु (२) ।

राक्षः । विःचक्षात्तगतः । कष्टमेतेषु स रक्षस्येषु परबदुरा
 धीनाः प्रत्यादिशामहे वचनमेन । प्रकाशः । अह, यदि न रक्षसं,
 नातिगुरुत्वा, तामुनः श्रोतुमिच्छामि, कथंतां का भविर्दुःखमेति,

(१) अर्थः, अत् विषयवस्तुविनाशदुःखितः यस्माद्वयो
 मन्दमग्नौ यवोऽनुविहति ।

(२) अर्थः अ रक्षसं, अ वा अतिगुरुत्वं, किन्तु न रक्षणेति विषय
 वस्तुविनाशदुःखितदृष्टिर्नो अयमायमपि मरवत्त काच
 हरणं कारु ।

पुनः । अथो, निर्धनो जन्मस्य, का गती इत्येवेदमि ।
अति ह्यस्य सचरे मविचारयेद्गी विष्णुदासो नाम (१) ।

राच । अमृतं । अति विष्णुदासश्चन्द्रदासस्य परं निर्धनं ।

पुनः । यो मम प्रियवचसो (१) ।

राच । सचर्यमात्मगतं । अथो, प्रियवचस इत्याह; इत्य, अतिवृद्धः समृद्धः आकस्मि चन्द्रदासस्य इत्याम् ।

पुनः । वर्याम् । यो सर्वदं दीनवचसिप्रविभक्तो जन्मसं पवि विदुकाभे सचरादो विद्वानो ताः अहमपि ज्ञान तस्य प्रियवचसस्य सचुविदन्तं च सुखेति, ताव सत्तायं जन्मन्विच यावादे मि ति, इमं विदुकायं साचरो (१)

राच । भद्रः, अस्मिन्मयेने तव सचरः को वेदः ?
किमौषधिपद्यातिनेहपयतो महावाग्भिभिः ?

पुनः । अथ, अहि नहि (२) ।

(१) अथो, निर्धन आर्थस्य, का गतिः, इत्येवेदमि ।
अत्यन्तमनरे अविचारयेद्गी विष्णुदासो नाम ।

(१) य मम प्रियवचसः ।

(२) अस्मिन्मयेने दीनजनदत्तविभक्तो जन्मसं प्रविदुकाभो जन्मराशिज्ज्ञाताः; अहमपि ज्ञानतस्य प्रियवचससाभोगतं न श्रुयोमि, तावदात्मानमुदय यावादेवामीति श्रीर्षोत्थान ज्ञानतः ।

(२) आर्थं, नहि नहि ।

राक्ष । किमस्तिविषकल्पानरपतेर्निरस्तः क्रुधा ?

पुत्र । आत्म, शक्तं शक्तं, शक्तं शक्तं; इदं शक्तिः चन्द्रकला
स जन्मदेहं प्रतिपद्यति (१) ।

राक्ष । अस्मत्पुत्रकान् किमस्मत्पुत्रादीन् ?

पुत्र । सर्वो पितामहः । आत्मशक्तं शक्तं, अस्मिन्नुत्तरविष
यविधारण्ये विद्यमानं, विद्यमानं विद्यमानं (२) ।

राक्ष । अहं किमस्मत्पुत्रो यथा सुहृदस्मत्पुत्रो विद्यः

पुत्र । आत्म, शक्तं (३) ।

राक्ष । शक्तिमत्पुत्रोऽहं । चन्द्रकलादेः सुहृदः प्रियसुहृ
त्पुत्रकान् प्रियसुहृद्विधातृव्याप्तिप्रवेष्टेतुरिति, यत् यथा
शक्तिमत्पुत्रो सुहृद्विषयपातिना विद्यमानः । यथा ।
अहं तस्यापि तव सुहृदः सुहृद्विषयपातिना विद्यमानः ।

पुत्र । आत्म, शक्तं शक्तं न शक्तोऽहं, अस्मत्पुत्रो, अस्मत्पुत्रो
विद्यमानोऽहं (४) ।

(१) आत्म, शक्तं शक्तं, शक्तं शक्तं; इदं शक्तिः चन्द्रकला
जन्मदेहं प्रतिपद्यति ।

(२) शक्तं शक्तं, शक्तं शक्तं, अस्मिन्नुत्तरविषयविधारण्ये
विद्यमानं, विद्यमानं विद्यमानं ।

(३) आत्म, शक्तं ।

(४) अहं शक्तं न शक्तोऽहं, अस्मत्पुत्रो, अस्मत्पुत्रो विद्यमानो
अहं ।

राक्षः । अस्मीषां कथां श्रवणतु भद्रमुक्तः ।

पुत्रः । का मदीः ह्यो क्लृप्तिवेदेति, निशामेदु चक्षो (१) ।

राक्षः । भद्रं दत्तावधानोऽस्मि ।

पुत्रः । अस्मि, ज्ञानादि चक्षो, एति चक्षरे मविशारवही चक्षुःदायो नाम (२) ।

राक्षः । अविशारमात्रगतं । एतत्तद्व्याहतमस्मादिनात्र दीप्यमानाद्वारं देवेन । चक्षुः, क्षिरीभय, किमपि ते ज्ञातव्यं मा कर्तुमीयं । प्रकाशं । भद्रं युयुते निशामेदु चक्षुः, यथाधुः, किं तस्य ?

पुत्रः । यो य तस्य निशुदायस्य निशवचक्षो होदि (३) ।

राक्षः । स भवतं । अथनानातः शोकावकाशात् चक्षुः । ततः ।

पुत्रः । ततो निशुदायेन निशवचक्षुः निशेद्वारिणं चक्षुः निशतो चक्षुः (४) ।

राक्षः । कथं विमिति ?

पुत्रः । देव, अस्मि मे मेरे कुटुम्बभरवचक्षो चक्षो, तस्य विविमयेन मुद्रादु मे निशवचक्षो चक्षुःदायो नि (५) ।

(१) का मतिः, ह्यो क्लृप्तिवेदेति, निशामेदु चक्षोः ।

(२) अस्मि, ज्ञानाद्व्याप्तं, ह्यो मदीमविशारवही चक्षुः दत्तावधानो नाम ।

(३) य य तस्य निशुदायस्य निशवचक्षो भवति ।

(४) ततो निशुदायेन वचक्षुः निशेद्वारिणं चक्षुः निशतो चक्षुः ।

(५) अस्मि मे मेरे कुटुम्बभरवचक्षोऽवचक्षुः, विमि मयेन मचक्षो मे निशवचक्षुः चक्षुःदायो नि ।

रात्र ॥ सगतं ॥ बाधु निष्पुदाय, बाधु; चरो हर्षितो निव
वेदः । कुतः ।

पितृन् पुत्राः पुत्रान् परब्रह्मनिर्घातं वितरो,
ब्रह्मं मोहाहं, बुद्धिं च समुज्ज्वलि बुद्धदः ।
मित्रं वसन्तं नृपं यवनानि वयसो यवसितः,
कृताचीऽर्थं वीऽर्थं सव वति वचिः ॥ १ ॥

॥ अर्थः ॥ अहं, तत्तत्कालाभिहितेन वता किं प्रतिपद्यं मौर्वीयः
पुत्रः । अहं, ततो एवं भविष्येति चन्द्रमतेन चेष्टी प्रतिभवि ।
निष्पुदायः निष्पुदाय, न नहं अत्यन्तं कारयेय चेष्टी संवर्धितो
चन्द्रमदायो, किन्तु वज्रादिदो अयोयं समचरकस्य पर
अयो, वज्रो जाचिदेवाति च वमचिदो नि, ता अहं समचरक
वस्य परचरं वमचिदं, ततो अति वे मौर्वीयः; वचभा,
आचरदो वे दयो वज्रोकोपं प्रतिमावेदु नि । अयोयि अयो
एवंच करदस्य नि भविष्य, वज्रादृष्टं आचीदो ततो, जाय
पिचवचस्य चन्द्रमदायस्य चबुद्धिदत्तं च बुद्धेति, तावज्ज्ये
अन्तावचं वापादेमि नि, अकथे पविषिदुक्तानि चेष्टी निष्पु
दायो अचरादो विमोदो । अहंपि जाय पिचवचस्य निष्पु
दायस्य चबुद्धिदत्तं च बुद्धेति, ताव ज्ज्येति अन्तावचं वापा
देमि नि, इत्थं निष्पुदायस्यमानदोक्षि (१)

(१) आर्थः, तत्त एवं भवितेन चन्द्रमतेन प्रतिभविताः चेष्टी
निष्पुदायः; निष्पुदाय, न मकारं च कारयेय चेष्टी चन्द्र

राक्षः । न त्वमुक्तादिनञ्चन्दनदाहः ।

पुनः । अथ, च दाहमावादीचदि, दो क्यु वंयहं पुनो पुनो
चमचरकचरक चरकचं काचीचदि, च को मितवमचदाह
काचीचनोऽपि तं चमयेदि : ता इदिका काचयेच होदि ते
अरकच काचचरचं (१) ।

राक्षः ॥ चदर्वमात्मनः ॥ बाधुवच चन्दनदाह, बाधु, बाधु,

त्रिवेदिन वसुधुतं अरकानतरकचा,

विचोचते मया बाधो, चोऽपि मुद्रदा दिना ।

॥ मकारं ॥ मङ्ग, मङ्ग, मङ्ग श्रीरामदायीं विष्णुदायं मङ्गनमो
आविचारच । अथमपि चन्दनदाहं अरकाचीचमि ।
दाहः वंयमितः, किन्तु मङ्गादिताऽनेन चमात्तराक्षस्य दृष्ट
चनो, वङ्गो चाचितेनापि न चमर्पितइति, तद्यदि चमात्तर
राक्षस्य दृष्टानं चमर्पयति, तदापि तथैव मे चो, चमचा, माच
चरकच दृष्टोऽकात्मापं प्रतिमानवतुइति । चमोऽपि चो
चचा इदं न अदिचतीति अविना, चचाचाममानीतः । • ततो
चाचदच चन्दनदाहचाचोतथं न अचोमि, तानदात्तायं
चाचदचामीति, अचने मवेदुकामः चोऽपि विष्णुदायो नगरा
चिर्नतः । अथमपि चाचत् त्रिवचचकाचोतथं न अचोमि,
तावदात्तावमुदच चाचदचामीति, इदं बीर्वाचानमाचतो
ऽपि ।

(१) चार्थः, न तावत् आवाचते, च त्वमुक्तादिनञ्च पुनः पुनः
चमात्तराक्षस्य दृष्टनमो आचते, न च त्रिवचचकाच

कु.। अब, केवल एक उदाहरण प्रयोग प्रत्यक्षदर्श मरणा
हो मोर्चेद (१)

दासः ॥ अहमसाक्षः ॥ अन्तर्गतः अहमसाक्षः अहमसाक्षः नि
विन्देन।

अन, धन्यः

निर्दिष्टोऽयं विनयकमदयोऽर्थकावमुनिं
 पुंशुमद्रूपकचित् रवमातकयाः करेण,
 समोत्पत्ताममरविषये दृष्टधाराः परेते
 निषेधादिवयवकया वाचयेतां निषेधः।

पुनः। अथ, एवं ब्रह्मिण्यदवावसीविदं बोद्धिनि, सुविदं,
विब्रमदवाविमानपरिकामपविदो, अ ब्रह्मकामि निविदपदं
भविदुः । विबोका पादुबोर्निपत्तः । अथ, सुनिशीदकामयेका
अमपरकाववादा तुष्टो नि, ता करेदि मे पकादं बदेहमिष
इत्य (२) ।

साध्यामासादि तं यमयेवति, तदन्तेन कारयेन भवति तस्य
मर्यादा यमयेवति।

(१)। अब से पुनरावेन चन्द्रदास मरणाधीन
होयः ।

(२) अथ, एवं वेदिकमन्त्रदायजीवितं भवतीति कुतः, विष
मदन्नाविनामपरिणामयतिता, न प्रकरोमि निश्चितपदं अङ्कितं।
अथ सुष्टुतीतनामधेया चार्थैराचक्षपादा अथमिति, तन्
कुर मे प्रसादं संशयनिर्णयेन।

राच । अत्र, कोऽहमप्यभूतमर्हं विद्याः सुहृदिवाचये
तुरमार्थो ह्यधीतमाना वक्तारो राचवः ।

पुनः । वचसि पुनः वादयोर्निषण्णः प्रसीदत, प्रसीदत;
सीमावदे दिष्टि वा कदाचिदिति (१) ।

राच । अत्र, अभिहितोऽभिहितः कृतमिदानीं वाच्यपरमेन,
निवेद्यतां निष्पुडावाच, वचोऽपि राचवद्वत्प्रदायं मरणापेक्ष
करोति । निष्पुडोऽवनिष्ठादि पठ्याकृत्याः परिकामनि ।

पुनः । वादयोर्निषण्णः । प्रसीदत, प्रसीदत, वचनपरमेषु
वादाः, अत्रि हाव एतत् वचने मङ्गलं चंदनसदृशं चमत्
वचनस्य वचनं वाचनी, वो च केवापि वचनस्य वाचो वच
परिच, देवतत् वचनविदो तदो, चंदनसदृशं, कीच
वचनो कहेति, चमत् वचनस्य वचनं वचनं वचनस्य विदो
रीचनी, वादवचनस्य वचनं निष्ठाविदो तदोपठि, वाचनी
मं वचि नविदयत्वं अपुनं पुनश्च वचनो पचादो वा पंचमि,
तदो चंद्रवचनेन वचनी वीविदं परिचयनी, चमत्
ता, हरे वचनस्य वचनं, वाचनेति । न हरे नविदय
तदो वचनस्य वचनं तदि वचनोर्नि, वेष्टिचंदनस्य वचो
तुराविदो वीदि (१) । निष्ठाताः ।

(१) प्रसीदत, प्रसीदत; वाच्यं दिष्टि कृतार्थोऽस्ति ।

(२) प्रसीदत, प्रसीदत, वचनस्य वाच्यपादाः । अत्रि
वाच्य वचने मङ्गलं चमत् वचनस्य वचनं वचनस्य वचनं

राक्षः ॥ कमलं ॥ चरो दुर्बोधश्चाथक्करोतीति मार्गः ॥ कुतः,

यदि च प्रकटो मोतः प्रजोमतेन समानिकं,

विनिति निवृत्तयेव कोपादधाधिकतो कमः ?

अथ च कृतार्थं तादृशेन कथं न विभावये

दिति कम मतिकर्कोदका न पश्यति निवृत्तं ।

॥ विविच्य ॥ तस्मान्,

मार्गं विविच्यकारः, प्रथमनिवृत्ते चातकानां विवाते,

मेतिः काकाकारेण प्रकटयति कथं, किं तथा कार्यमथ ।

चोदाकीर्णं न युक्तं, मित्रदुष्टदि नतेनात्तुने चातिचोदा

कारणि, चातकानि च तन्मनुष्यमितं निवृत्तं कथयामि ।

॥ इति विव्यानाः धर्मैः ॥

॥ इति चोदाऽहः ॥

आज्ञातः, य च किमादि वचनानादपहृत्य देशान्तरमवग-
च्छितः, तन्मनुष्यमुपहतयेन कथाम् ज्ञातः प्रमादइति चार्थं
प्रकटयत्यथवाचनया वक्तुमशकितो दोषातिर्भातकवचनवच-
नयेन निव्यापितः, ततः प्रभृति, चातक्य च कश्चिन् दृष्टोत्पन्न-
दुष्टवचनतः वक्ष्यादा पश्यामि, तथा चर्तुवधे एकत्राने जीवितं
परिरचयितो, प्रमत्ता, इति च प्रामवचनानं वचं व्यादावमि-
तं । एवञ्च दृष्टोत्पन्नोत्पन्नमात्रादेः तत्र मन्त्रादिः, चेति च व-
चनवचन वचनारितो भवति ।

॥ अथ सप्तमोऽङ्कः ॥

॥ तस्यः प्रविशति चण्डालः ॥

[illegible]

(१) अपहरण हे चार्ज, अपहरण, असेत, हे न्याया, असेत
 यदि मन्थं रक्षितुं निजग्राहण, निजगण, कुषाणि, कक्षबाधि
 च। परिहरण नक्षान् विविध राधापणे प्रवर्तन। अपिच;
 अवति पुद्गल आधिपतंरथ येतिने अपणे; राधापणे पुनः

॥ ततः प्रविशति द्वितीयचक्रात्ताम्रनतो वधविग्रहधारी, द्यूतं
काम्येनाधाय, कुटुम्बिभ्यां पुष्पैश्च चान्द्रमन्मथमन्त्रमहाधः ।

कुटु। द्यूतो, द्यूतो, चन्द्रारिणाथं वि कथं चारिणमङ्गुलीकथं,
चौरमकाथं विच, मरथं वपां पित । वमो वमो कदनाथ ।
चदवा विधंकाथं, चदावीनेषु, ददरेषु वा, विधेकी चरिषि ।
तथादि । मोक्षय चामिषार्थं मरचम दृष्टतिवेदिं वीर्यति, वाहा
थं मुद्राचरिणे दन्तुं को नाम चिन्मन्त्रे (१)

येति वक्तव्यं मुक्तं विद्यते । तथादि न प्रत्येय, तदा वक्तव्य एव
राकायमकारिणं वेतिचमन्त्रमहाधं वधकायमावीचमार्थं
वपुष्कलार्थं । चार्थं किं भवत्य? चरि किं तत्र चमन्त्रमहाधका
मोक्षोपायदति? कुतश्चाकायमन्त्र मोक्षोपायः? ददं पुनरस्ति
तत्र, यदि चमात्तराचवक दृष्टमन्त्रं वमर्पयति । किं भवत्य?
इव मरचमन्त्रमन्त्र चामिषो जीवितकारणेन ददमकार्यं
करिष्यतीति? चार्था, चर्येयं तेन हि चमन्त्रं तस्यामुपवर्जति
इतावन्निर्दानीं मुक्ताय प्रतीकारः ।

(१) आ धिक्, वा धिक्, चक्राद्वानामवि कथं मित्राचारि
चमङ्गुलीकथां, चौरमनामामिष, मरथं प्राप्तमिति । वमः कृता
माय । चदवा मुक्तंकां चदावीनेषु ददरेषु वा निवेष्टोऽस्ति ।
तथादि । चर्येयं चरिषाः मुद्रा चामिषार्थं मरचमन्त्रेण मुक्तं
वीर्यति; चाधानं मुद्राचरिणान् दन्तुं, को नाम चिन्मन्त्रः ।

॥ वनमात्रवलोका ॥ माव, पित्रवचस विष्णुदाव, कथं पति
वचसि मे व पतिवचसि निः सधवा, दुर्धमा क्तु ते पुरिवा,
ये रमन्ति काये दिष्टिवधेवि विट्मि (१) ।

चम् ॥ वचसं ॥ हरे चक्षुषिचवचसा, चक्षुदावनेभकेय
विहवरीकारा, कावरीरेवि विचनमावा, परिचनमावलोका
दीववचसा, कावरीरेवि दिष्टिरे मं चक्षुमच्छति (१) ।

चावरीरे ॥ परिचनमावलोका च ॥ चक्षु, चक्षुदाव,
वचसदेवि चक्षुदाव, ता विहजेवि चक्षुच (१) ।

चम् ॥ चक्षुः सुदुमिनि, विचनका, तुमं वपुता ; वक्ष
दावं क्तु हरे, चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः (१) ।

(१) । माव, पित्रवचस विष्णुदाव, कथं प्रतिवचनमपि
मे व प्रतिवचसे रतिः सधवा, दुर्धमाः क्तु ते पुरिवा, ये रम
न्ति काये दिष्टिवधेऽपि मिट्मि ।

(२) हरेऽक्षुषिचवचसा चक्षुषातमाचेव कृतप्रतीकाराः,
कावरीरेविचनमावाः, परिचनमावलोकादीववचना, वाच्य
भुम्बी दृष्ट्या नाममुमच्छति ।

(३) चाव्यं चक्षुदाव, प्रक्षानतोऽवि वक्षक्षानं, तत् विह
जं चक्षुच ।

(४) चाव्यं सुदुमिनि, विचनका, मं वपुता ; वक्षक्षानं
चक्षुः, चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः चक्षुः ।

कुटु० । वयस्यं ॥ परलोचं वदित्वा च यत्नी, न कच देव
नारं, ता च योऽग्रे दात्री एषा कुलवधस्य निवर्त्तिहं (१) ।

चन्द्र । चय्ये, वचं, मितकच्येव सम विनायो, न पुनरि
होच्ये; ता किं वचं कच्येऽपि रोदिति ति (१) ।

कुटु० । चय्य, अह एव ता चकुचिदं दात्री रे कुलवधस्य
निवर्त्तिहं (१) ।

चन्द्र । चय किं वचविदं चय्याह (४) ?

कुटु० । वयस्यं ॥ मनुष्यो चयवधमनुष्यस्योह चय्या
वुधस्यो चोह (५) ।

चन्द्र । चय्ये, दुर्गवचिदं एव देः ता दात्री चय्याह चयं
चकुचिदोचयवधरो कुमारो चकुचिदयो ति (५) ।

(१) परलोचं प्रकृतपात्र्यो, न पुनर्देवानारं, तद्विषय
मिदानीं एतत् कुलवधस्य निवर्त्तिहं ।

(१) चय्ये, वचं, मितकच्येव सम विनायो, न पुनरि
होच्ये; ता किं वचं कच्येऽपि रोदिति ?

(१) चय्ये, वच्येव तदनुचितं एदानीं ते कुलवधस्य निवर्त्तिहं ।

(४) चय किं वचविदं चय्यवा ?

(५) मनुष्यो चयवधमनुष्यस्योह चय्योवधो भवति ।

(५) चय्ये, दुर्गवचिदमिदं ते; तदिदानीमायवा चकुचि
दोह वच्यारः कुमारोऽनुपदीतवदति ।

कुटु। चतुर्भुजं च पञ्चबाणं भगवदीयं कुञ्जदेव
दायो। आह पुनश्च, पञ्चमथ चपष्टिमथ विदुषो पादसं(१)।

पुनः॥ पादयोर्निपत्य ॥ ताद, मथ तादविरहिते च वि
चतुर्विहङ्गं(२)।

चम्। पुनः, चाचक्रविरहिते देवे वविहङ्गं(२)।

चाचक्रो। चम् चम्बदाय, विद्यादे श्रुते, ता चम्बो
दायी चोचि(३)।

कुटु। चम्बा, परिचायत, परिचायत(४)।

चम्। भद्रमुह, मुहूर्तचं चिह्न। चह जीवितवन्धने, वि
हन्त चाचक्रविः। चम् मदायु दे देवा चम्बा मे दुःखिर्ह
रतीमर्चं वदितं चतुर्विहङ्गं(५)।

(१) चतुर्भुजं च पञ्चबाणं भगवत्तः कुञ्जदेवताः। आह
पुनश्च, पञ्चमथ चपष्टिमथ विदुः पादेषु।

(२) तात, मथ तातविरहिते किमनुष्ठानम्।

(३) पुनः, चाचक्रविरहिते देवे वचनम्।

(४) चार्थे चम्बदाय, विद्यातं श्रुते, तस्मै चम्बा ददायी भव।

(५) चम्बाः, परिचायत, परिचायत।

(६) भद्रमुह, मुहूर्तचं चिह्न, चवि जीवितवन्धने, विमथ
चाचक्रविः। चम् मदायु दे देवा चम्बा मे दुःखिर्ह रतीमर्चं
वदितं चतुर्विहङ्गम्।

प्रथमवृत्ताः। चरे वेद्यवेद्यक, नैव इमं चन्द
दाय, चन्दको चन्दको नमिच्छति (१)।

द्वितीयवृत्ताः। चरे वन्द्यसोमका, इमे मेहामि (२)।

चन्द। भद्रमुद, चिह्न मुद्राचरं, चाव पुनर्च परिच्छ
यामि। इति पुनं परिच्छय मूर्द्धि वमात्राय ॥ चाव पुनच,
चवत् अभिदमेति विधाने निरुक्तम्। समुद्रवमात्रे विद्याय
मकुम्भयामि (३)।

पुन। ताव, इहं चतु अभिदम्, चिं कुचकमो चतु इयो
चवत्। इति पादयोः पतति (४)।

चावत्। चरे, नैव वन्द्यसोमका।

॥ चावत्सो वृत्तीतचन्दनदावमारोपयितुं द्रुये ॥

कुद्रु। चवत्, परिच्छाचय, परिच्छाचय (५)।

॥ प्रविष्टा चपटीचेपेय राक्षसः ॥ मयति, न मेतम्, न मेतम्,
भो भोः वेनापति, न चतु चापादनीवचन्दनदायः। कुतः।

(१) चरे वेद्यवेद्यक, वृत्तायेन चन्दनदाय, वृत्तनः काव
मेव नमिच्छति।

(२) चरे वन्द्यसोमका, एव वृत्तामि।

(३) भद्रमुद, चिह्न चरं, चावत् पुनर्च परिच्छयामि। चाव
पुनच, चवत् अभिदमेति विधाने निरुक्तम्। समुद्रवमात्रे
विद्याय मकुम्भयामि।

(४) ताव, इहं चतु अभिदम्, चिं कुचकमः चतु इयोऽवत्।

(५) चावत्, परिच्छा चत, परिच्छाचत।

येन कामिबुधंरिवोरिव बुधं ददं निनयत्तरा,
मिनायां अकने मपोत्तरवद्वय कपोन येन क्षितं,
आज्ञा यत्न वधाच यः परिभवसेनोक्तोऽपि, मित्र
अक्षेवं मन कायुषोक्तपदवी यत्नयनावधतां ।

चन्द्र । विसोक्त वधाचं । अमच, किं ददं देनयविदं (१) ?

राच । तदोक्त सुचरितेकदेशकायुषरत्नं विप्र ।

चन्द्र । अमच, यन्मि मे निष्कर्षः एदं प्रचारं करणेन
य मे विप्रं यदुचिद्विदं अमचेन (२) ।

राच । यत्ने चन्द्रनदाय, कृतमुपाययेन, आर्चयधामो
वि वीरयोक्तः । भद्रमुक्त, अयमर्थो निवेद्यतां तावदुपराक्षणे
यावत्प्रायः ।

राक्षसो । अयमिं मि ?

राच ।

दुष्कासेऽपि कथावयवमनदौ, प्रायेः परं रचना
नीतं येन यत्नक्षिना प्रत्युतामौलीनरीर्यं यत्नः ।

मुद्राक्षमपि चेहितं सुचरितैः क्षिप्रं विप्रद्वाराणां,
पूजाचौऽपि य वास्तुते भनयतो मधममेवोर्ध्वं यः ।

(१) अमात्य, किमिदं ते अवहितं ?

(२) अमात्य, सर्वमपि मे निष्कर्षः इत्तं प्रचारं कुर्यात्
य मे मित्रमनुष्ठितं अमात्येन ।

प्रथमः । अतो वेधुवेकता, तुमं दाम मेष्टिचन्दनदावं
मेष्टिच, दमस्तु अवाचपादवस्तु आवाच मुद्रभर्तं तिष्ठ,
जाव अहं अवाचपादवस्तु निवेदेमि, यथा मदिदो अमचवस्तु
यो ति (१) ।

द्वितीयः । अतो वज्रकोमता, एवं होतु (२) ।

॥ इति यधुचदारेण चन्दनदावेन यद निष्क्रान्तः ॥

प्रथमः ॥ राक्षसेन यद परिहृतम् ॥ को यो इत्यं दुपा
लिखावं निवेदेय दाम, चन्दकुलवेधवस्तु यधुचवस्तुविषय
मेष्टिचकुलप्रतिष्ठापितधर्मवस्तु यस्तु अवाचपादवस्तु (३) ।

राक्षः । अमनं । इतदपि नाम राक्षसेन योतयं ।

यथा । एषो यत्तु चार्थ्यनोतिविषयवर्धनमितदुद्विपु
मिदवाचो मदिदो अमचवस्तुवे ति (४) ।

(१) अतो वेधुवेक, तं तावत् मेष्टिचन्दनदावं उदीता,
अवाचपादवस्तु आवाचो मुद्रभर्तं तिष्ठ, जावदहं आचं
आवाचवस्तु निवेदयामि, यथा उदीतोऽमात्रराक्षस इति ।

(२) अतो वज्रकोमक, एवं भवतु ।

(३) कोऽयं दौष्टारिकाणां निवेदयत तावत्, चन्दकुलवे
धवस्तु यधुचवस्तुविषय मेष्टिचकुलप्रतिष्ठापितधर्मवस्तु यस्तु
आवाचपादवस्तु ।

(४) एव यत्तु चार्थ्यनोतिविषयवर्धनमितदुद्विपुदवकारो
उदीतोऽमात्रराक्षस इति ।

॥ ततः प्रविशति कवनिकादन्तरीरी मुखकण्ठक वरुण
वाक्यः ॥

वाच । भद्र, कथय, कथय ।

केनामुपुष्टिषा कथापकपिषो वदुः पटान्ने त्रिषी,

वाक्तेः केन वदन्तेरनन्तिता वयः वनावादिता,

केनामेकपदानवाहितमठः विष्टोऽर्थितः वपारे,

ओमः केन चक्षेकनकमकरो दोर्भा मतीर्षोऽर्थयः ?

वपटा । वं वीदिषिषकमुष्टिषा चक्षेकचक्षेण (१) ।

वाच । भद्र, आ मैवं । मुष्टमुष्टदेविषा देवेनेति वृद्धि ।

राच । विष्टोक्त समनं । चक्षे, चक्षं वदुरात्मा, चक्षवा

चक्षं व वदुरात्मा कैटिकः ।

वतः । वाकरः कर्मेष्टाकाका, एकागामिव वाकरः,

मुष्टेनं परितुष्टामो, वच मष्टरिषो वचं ।

वाच । विष्टोक्त वरुणं समतम् । चक्षे, चक्षमनात्

राचकः, केन मष्टात्मा,

मुष्टमिः कथमाक्षेपेर्दीर्घजानरचेतुमिः,

विदमावादिता केना दृष्टकथ, मतिष मे ।

॥ कवनिकामपनीयेषद्वय च । मो मो वनात्तराचव, विष्णु
मुष्टोऽमिषादचमे ।

राच । समनं । वनात्तरादि कथ्याकरमिदमिदानीं विष्टे
वचवर्द्धं । प्रकाशं । मो मो विष्णुमुष्ट, व मो वपाककथं पूर्वितं
वृद्धमर्थं ।

(१) वपु वीदिषिषकमुष्टिषा चक्षेकचक्षेण ।

राज । अमात्र राखव, मायं अपावः, ययं ककु इहपूर्व
ह्य भवता विद्वार्थकनामा राखपुदवः । कोऽप्यसौ द्वितीयः,
कोऽपि व विद्वार्थकनामा राखपुदवह्य; ताभ्यामेव सह योहा
ईमुत्पाद्य, वकटहाकोऽपि तपस्वी, तं ताह्यमजानमेव वकटसेवं
मयेव सेवितः ।

राख ॥ आह्वयतं ॥ दिव्या वकटदार्थं प्रति अपनीतो
विकल्पः ।

राज । किं वक्तव्यं, वक्ष्यतः कथयामि;

ये ते भद्रमहादयः, व. य तया-केवः, व विद्वार्थक
कथाकहृदयवर्ध, वभवतो मित्रं भद्रतः क्षिप्र,
भीर्षोऽयानगतः व चार्त्तपुदवः, कोऽवः व य वेदिवः,
वयोऽसौ मम ॥ इत्यहो मे कथं नाडयति ॥

वयोऽसौ हवचक वीर भवता वंशोत्पत्त्यैर्भयः ।

तदेव हवचकसी इदुमगच्छति । यथैव ।

राज ॥ कथतम् ॥ का नतिः ॥ प्रकाशं ॥ अहं पश्यामि ।

॥ ततः प्रविशति, वेवकैरनुमममायो राखा ॥

राजा ॥ कथतम् ॥ विनेव सुद्धाराख्यं वराभितं सुभंयव
विद्वत्तमिति, वन् यत्नं, कथितदयति । ममदि ।

प्रकाशो गमयाम्य अथ कानामपि यो मेव विद्वत्तं जतायाम्,
काह्येव भवत्ययो मुखायां विद्वत्तवीरवधमतप्रतिज्ञा ।

कथय ।

॥ मुद्राराक्षस ॥

१११

दिगुदीकृतकायकोऽपि 'मेतु' नृपि मेतवज्जयो वमर्षएव,
कवतोऽपि ममेव चक तन्मेमुरो जायति कार्यजामरुकाः ।

॥ राक्षसमुपसृत ॥ शार्ङ्ग चन्द्रगुप्तः, प्रचमति,

राक्ष । इवस, वमकाको वमर्षाभिषः, महभिमादचक तच
मवर्षा वमाज्जराचक, वेदकसवावममातमुकाः ।

राक्ष ॥ कवतं ॥ योक्तोऽपि वमवः ।

राक्ष । राक्षसमुपसृत ॥ शार्ङ्ग, चन्द्रगुप्तोऽहमभिवादये ।

राक्ष ॥ विजोय कवतं ॥ चये, चयं चन्द्रगुप्तः । च इवः

राक्ष इव हि मीमेव कथावितमरोदयः,

ममेवाहववाचार्थ, उर्वीचयमिव दिवः ।

॥ प्रकाशं ॥ राक्षस, विजयक ।

राक्ष । शार्ङ्ग,

कवतं किं च विधितं मयेति प्रविचिन्वतं,

मुरो पादुचपिनावाभावे नृपि च जायति ।

राक्ष ॥ कवतं ॥ कवति मां कौटिलिप्रियो मूलभावेन,
चकवा विमयेनैव चन्द्रगुप्तक, ममरुक् मे विपरीतं कवयति ।

वमवा काने वमवी वाचकाः । कुतः

इत्यंविनीपुनधिगता मवात्मनोऽपि

मेमूर्चजकिनि वदेमिचता प्रमिता ।

चन्द्रमिता तु विविक्तमयोऽपि मवी

मीवाचकः वमति मूलवदवदवा ।

राव । यमात्त राचक, यपोयते चम्पनदायक बीजितम् ।

राव । ओ विष्णुमुह, कः चम्पेहः ?

राव । यमात्त राचक, चदुहीतमसौव भवता कमुह
जते इयक, इत्यतः चम्पेहः । तच्चदि वस्यमेव चम्पनदायक
बीजितमिजते, ततो दृष्टतमिदं वस्यं ।

राव । ओ विष्णुमुह, मा मेवम् । चकोय्या वचमेतक ग्रहणे,
विशेषतस्तथा दृष्टीतक वस्यक ।

राव । यमात्त राचक, योय्योऽहमयोय्यो भवामिति कथ
मेतत्, पक्ष,

चयैः वार्तुमवकदपकदिकाचभिरङ्गुमावयः ।

कामाहारविचारपानवचमस्येष्टापुष्टैर्नैर्जितान् ।

माहात्म्यादतिकारवक भवतो इतिरिदर्येष्टदः ।

चयैतान् पदिकस्यमायनिकरजोचून्मंत्रान् वस्यन् ।

चय वा जितमेव । य वस्य भवतः कथयवचमकारेव चम्प
नदायक बीजितमपि ।

राव । जयतम् ।

चम्पेहकथाः कृत्रणि चदये, भूयोऽस्मि तद्विदिता ।

ये विद्वः कथमेव भाषिपववा च्छेदाकद्व दृमाः ।

वर्धमिचमरीरकेषु वदवा चाणारकीर्ण, वदा

कार्यायो मतये विधेरवि न वाच्यायोपवाजोचरम् ।

॥ प्रकाशम् ॥ ओ विष्णुमुह, उपपन्न कष्टं वमः चर्मवाच्यं

वमपतिपेनये, चद्वयेष्टावः क्व भविदं वस्योऽस्मि ।

विनोदानीं दृष्टीमन्त्रोक्तानुसूचीना, दिव्या वसुधै भवतु।

राजाः सर्वप्रथमादयम् चन्द्रमणिमात्रमुच्यते । ५

॥ त्रिविक्रः पुनरुक्तः । अथ दुःखं न च दुःखम् । अथा, एवौ कर्तु
महामत्सराय राक्षसाय मृदेहि वक्ष्ये मित्रकृतपक्षयोः महाबलेदू
षड्विदारमुक्तिरु अथवापि होः ता ह्यं सुविच, इत्यु च यन्मा
अनाद्यम् (१)।

अथ : श्री सुतं, भद्र, भिक्षुतामनामराधनाय, नमः
हार्त्तं रामकार्यं करिष्यति।

राजः । अमर्तः । कर्षः, दृढीकरोदासीं विज्ञापनाय जी
मुहरीकरोति कौटिल्यः, का मतिः । वकाशः । रामन् चक्रमुक्त,
विदितमेव यथा वयं मन्त्रचक्रो विदित्वासायाममुविता
अत्यदिरसायामय प्रायाः ।

राजा : वाचस्पत्युत्तमवर्षोत्पत्तिः ।

भाषा । दशक, प्रतिनामधित्तोऽवयवात्तराचदशक प्रथमः
प्रथमः १ पुनर्वसवयोः ॥ अह, मह चनादुप्यर्त्ता अह मह प्रभुत
तः, अमात्राचवविज्ञापितो, देवचङ्गुलः प्रथम्यति, अह
चकेतवे विज्ञमेव विचरन्तो नष्टानु भवताः ; अहमेव प्रति
हितो चास्मिन् वयराजनाथ ।

(१) वसतु वचनार्थः । चार्थः, एव वक्तुं भवितुं भावुं
 दावकप्रत्ययेः संबन्धितकरवरणोऽसत्त्वकेतुः प्रतिहारभूत्या
 वचन्यापित्तत्वादिर्द्विगुणाचार्यः प्रमाथमिति ।

RETNAVALI;

A DRAMA,

IN FOUR ACTS.

BY

SRI HERSHA DEVA.

With a Commentary,

EXPLANATORY OF THE PRAKRIT PASSAGES.

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE COMMITTEE OF
PUBLIC INSTRUCTION.

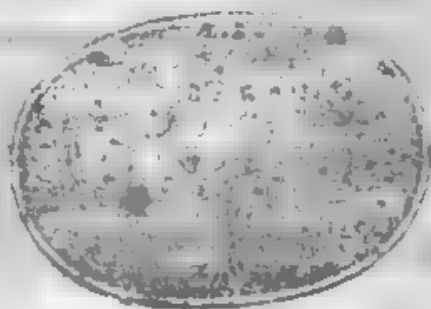

Calcutta:

PRINTED AT THE EDUCATION PRESS, CIRCULAR ROAD; AND SOLD
AT THE DEPOTORY, PATALDANGA.

1832

College of the Holy Cross

॥ रत्नावली ॥

श्रीश्रीचर्चदेवेरचिता ।

वाधाविनिहाहृष्टवर्षकलाकाशियतीनामज्ञा

कठिकामारामभावां रघुकेशनयनालये

शालाभावावाकावलिना

मुद्रिताभूत् ।

१८२९

॥ रहस्यमयी ॥

॥ शादिका ॥

॥ इत्युक्तम् ॥

॥ सादर ॥

प्रादुर्भासक मुद्रासमरेकापीतक लक्ष्मी
 प्रभोः वन्द्योत्तमवन्द्यं धाम्ना तदाराधने,
 श्रीलक्ष्मी विरचयितः वन्द्योत्तमोद्भवोत्तमवन्द्यं,
 विदितम्, वन्द्योत्तमवन्द्यं विदितम् धाम्ना तदाराधने कः।

Figure 1

शैवमुनि कालरां सह भुवा वायव्योत्तरा त्रिषा.
 निवेर्भुवधूमनस वनेर्भीताहिमृत्तं पुनः.
 दृष्टाये कश्चात्तवाध्वरवा मीरी.नवे वहुमे.
 वरीहायुक्ता हरेक वचना विहा.मिवाथाह न ।

संज्ञां मन्त्रधर्मेण मन्त्रं लीला मयि कुरा,
मन्त्रं चतुर्मासेना मम कुरो निर्दिष्ट मेवमुक्त,
सातेवा मन्त्रकाला मन्त्रकाला दे मन्त्रकाल मन्त्र
मन्त्रकाल दे मन्त्रकाल मन्त्रकाल मन्त्रकाल दे ।

अपि च ।

बोधेद्वैद्विपातैस्त्रिभिर्द्वयमिमा बद्धवोऽमी बवोऽपि
आद्यान्ताः अस्मिन्नेष्टद्वयमनवहतोऽपीवपहाः पतन्ति,
इवः सौम्यस्य पत्नी नित्यपति इवमेव विदुतं देवि देदेः
अन्वितिह्यहवो मन्मथमन्वितिह्य वस्तु देवे त्रिवो वः ।

किञ्च ।

मितमुपपत्तिः नमः सुरेश्वरे । दिवद्वयमा निद्वयमा भवन्तु
भवन्तु च इतिवो बद्धवोऽमी मन्मथं चन्द्रमुपदेष्टवन्तुः ।

॥ नाम्नामेव सप्रधारः ॥

अस्मन्निप्रकट्येव । अद्यापि अस्मिन्नेष्टद्वयमनवहतोऽपीवपहाः पतन्ति,
आद्यान्ताः अस्मिन्नेष्टद्वयमनवहतोऽपीवपहाः पतन्ति,
इवः सौम्यस्य पत्नी नित्यपति इवमेव विदुतं देवि देदेः
अन्वितिह्यहवो मन्मथमन्वितिह्य वस्तु देवे त्रिवो वः ।
मितमुपपत्तिः नमः सुरेश्वरे । दिवद्वयमा निद्वयमा भवन्तु
भवन्तु च इतिवो बद्धवोऽमी मन्मथं चन्द्रमुपदेष्टवन्तुः ।
॥ नाम्नामेव सप्रधारः ॥
अस्मन्निप्रकट्येव । अद्यापि अस्मिन्नेष्टद्वयमनवहतोऽपीवपहाः पतन्ति,
आद्यान्ताः अस्मिन्नेष्टद्वयमनवहतोऽपीवपहाः पतन्ति,
इवः सौम्यस्य पत्नी नित्यपति इवमेव विदुतं देवि देदेः
अन्वितिह्यहवो मन्मथमन्वितिह्य वस्तु देवे त्रिवो वः ।
मितमुपपत्तिः नमः सुरेश्वरे । दिवद्वयमा निद्वयमा भवन्तु
भवन्तु च इतिवो बद्धवोऽमी मन्मथं चन्द्रमुपदेष्टवन्तुः ।
॥ नाम्नामेव सप्रधारः ॥

अथाः

श्रीश्री नित्यः अतिः परिश्रमेण कुचपिनी,
श्रीश्री शरि च कटराजपरितः शरि च इव कं
अन्वितिह्यहवो मन्मथमन्वितिह्य वस्तु देवे त्रिवो वः ।
मितमुपपत्तिः नमः सुरेश्वरे । दिवद्वयमा निद्वयमा भवन्तु
भवन्तु च इतिवो बद्धवोऽमी मन्मथं चन्द्रमुपदेष्टवन्तुः ।
॥ नाम्नामेव सप्रधारः ॥

मन्मथं चन्द्रमुपदेष्टवन्तुः । दिवद्वयमा निद्वयमा भवन्तु
भवन्तु च इतिवो बद्धवोऽमी मन्मथं चन्द्रमुपदेष्टवन्तुः ।
॥ नाम्नामेव सप्रधारः ॥

राजा ॥ वरुणं यजन्तादमलेन ॥ यतो वरां कीदृग्निधिरोहति प्रमोदः
पुरः पौराणः ।

तथापि ।

कीर्तिः पिङ्गातकीर्तिः कलविन्दुमुनेः सुदुर्लभादमौरे
सिन्धुसहायभाभिर्गिरमभिर्गिरिभिः केचनैः केचिरातैः
इवा केचनिकयकाचिन्धुविमित्तयेवविनेत्रेयका,
केचानो प्रातनुधुवचकिमनेवैकपीता विमानि ।

अथिप ।

आराधयन्निमुक्तयत्तपयःपूरमुने रचितः
वक्तुः वाक्त्रिभिर्गर्भमस्तकीर्तिवर्ध प्राप्नुते;
कदापिप्रमहापौराणिकपतिभिर्दूरराजावलीः
केचनोदिकने मने, वरचन्वादेः पुरः सुदिने ।

मिदु ॥ विज्ञेय ॥ इदं पि दाव सुविद्यमनापूरिदविन्दुमना
अथारमुक्तविज्ञारमोहदं वारविज्ञाविनीमनविधिर्दं आक्षेपदु
विज्ञावचो (१)

राजा ॥ विज्ञेय ॥ अथवा, वक्तुं दृष्टं नया ।

वचरीकम्पुचररवामुक्तोभिः, प्रकीर्णपटवाकपुक्तपिचरितदधि
सुक्तवचनीकतां, मदनमहोक्तवचः ।

(१) इदमपि तावत् सुविद्यमनापूरितद्विज्ञावचप्रहारमुक्त
वीक्षारमोहदं, वारविज्ञाविनीमनविधिर्दं आक्षेपदु विज्ञा
वचः ।

॥ रत्नप्रदीपः ॥

सुखः । अस्मिन् मन्त्रिर्बन्धुना कदाचित् भवति,
इति । अस्मात्प्रतिनिधुनवरमिवास्ति,
प्राप्ताकमुक्तप्राप्ताकतिष्ठति ॥
अस्मन् बन्धुनकीर्तय भुवनलोकाः ।

विदुः । विद्वान् । नो बन्धुः, केन, केन, दया, ननु, अस्मदीया मया
वरमस्मिन् बन्धुनिका, अस्मदी, पुनस्तस्मात् बन्धुदेवेन चाप्यस्ति
ति ता केनानु भवं (१)

॥ अतः प्रविशति मन्त्रिणा मातृमनो दिवदीपकं मातृमनो येन ॥
॥ अस्मिन्मा मातृमनः ॥

सुखमात्रमिदं बन्धुनो, अस्मात् सुखमनुभवते,
विद्विजितमन्त्रिणा, वाच्यं दक्षिणमन्त्रिणा,
विद्विजितमन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा,
अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा ।

इति मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा
मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा (२)

(१) नो बन्धुः पञ्च पञ्च दया ननु अस्मदीया मन्त्रिणा मन्त्रिणा
मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा मन्त्रिणा

(२) सुखमात्रमिदं बन्धुनो, अस्मात् सुखमनुभवते,
विद्विजितमन्त्रिणा, वाच्यं दक्षिणमन्त्रिणा,
विद्विजितमन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा,
अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा,
अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा,
अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा, अस्मिन्मन्त्रिणा

राजा ॥ निर्देव ॥ चरे मयुरीऽप्यामीनिर्देवः कीदृशः ।
तत्रादि ।

कथं कथामयोऽं मयति निरपिमाणाकथः केवामः ।

कीदृशः मयुरी च विमुक्ततरनिककथः वादकीः ।

कथः कथामयुक्तमयवतमुरी रति चरेऽप्यामीनिर्देवः ।

कीदृशः कीदृशः कथमयनिमयकथमयुक्तमयुक्तः ।

विदू ॥ कथं ॥ भो कथं, कथं रत्नावली मयुरी मयुरी
कथं, मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी (१)

राजा ॥ कथं ॥ कथं रत्नावली ।

विदू ॥ भो मयुरी, कथं रत्नावली ॥ कथं रत्नावली मयुरी ॥ भो मयुरी
मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी (२)

मय ॥ कथं ॥ कथं, कथं रत्नावली रत्नावली मयुरी (३)

विदू ॥ कथं ॥ भि रत्नावली कथं मयुरी मयुरी मयुरी (४)

(१) भो कथं, कथं मयुरी मयुरी मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी
कथं मयुरी ।

(२) भो कथं, कथं मयुरी मयुरी मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी, मयुरी
कथं ।

(३) कथं, कथं कथं, कथं कथं कथं ।

(४) मयुरी, मयुरी कथं भि मयुरी मयुरी मयुरी ।

मद ॥ विषय ॥ वदाम, वदि, वदि पडोचदि क्यु रदं (१)

विदू ॥ वनिकारं ॥ पडोचदि क्यु रदं ॥ वनिकारं ॥ मर पडोचदि, व
मुन्नीचदि, ना मर वदिना न कर्म । वरं, विषयवस्तुसु खेत्त वधानं
मनिकं (२) तथा करोति ॥ वपयन्तीपविमिति उभे आकर्षणः ।

विदू । वनिकारं ॥

मद । वदाम, वदि । वरं मन्त्रवि, रथमेव कीलन (२)

विदू ॥ वनिकार इति मन्त्रात् रात्रामनुपपन्नः ॥ वपयन्, मे । वदि
देहि, वदि कीलन मुत्तादोनि (३)

पूज्यतया । वपे मन्त्रवि, वरं क्यु वपेहि कीलनं ना वदिमि
देव रात्र मन्त्रिणं वपेहि मन्त्रात् (४)

मद । वदि तुवरेण ।

॥ वनिकारोपपन्नः ॥ उभे । मेदु मेकुनिहा । मद्वा, देवी वाक्येदि ॥
रत्नहोत्रे कर्मा नाटक्यी ॥ वदि, वदि, विषयेदि (५)

(१) वदाम, वदि, वदि, पयते कर्मेतत् ।

(२) पयते वनिकारं । वदि पयते, न मुन्नी, तथाप्यमेतेन न
कर्म । वरं, विषयवस्तुसु खेत्त वधानं मनिकामि ।

(३) वदाम वदि, क्यु मन्त्रवि, रथेव कीलनः ।

(४) मे वपयन्, मन्त्रिणोपपन्नः, वदि कीलना पयतिनाऽपि ।

(५) वदि मन्त्रिके, वरं कर्मेतत् । कीलनं, तथादेहि, विदु
वाको देवः कर्मेतं मन्त्रात् ।

(६) वदि मन्त्रिके । क्यु मन्त्र विषय । रात्र, देवी वाक्ये
वपति ।

शाय ॥ उदये निरुद्धा दार्ढ्य ॥ मदभिरे, कथाज्ञापकीयेतदेव रज
वाचं विवेकतोऽथ मदममोद्यमे । तदुच्यते, किमाज्ञापयति देवी ।

निह । आः दायीर मोर, किंनि देवी आचयेदि (१)

केषी । इह मद्विषी विवेकेदि, कथा कदु चय मर मकरमुद्याप
मदुच, रतायोचयमद्विदय भगवतो कुसुमाउपय पूजा निर्येत्तितय,
तय चयउतेय वद्विदयेय मोरयेनि ॥ १ ॥

शाय । वचन, किं मरममुद्यापयुक्तयारतायतिनिर्मिति ।

निह । ता उद्वेदि, तद्विदयेय मरम, येन तद्वि मरय मरयि क
ववाचयय वेत्तिवचनं किमि भविष्यदिति ॥ १ ॥

शाय । मदभिरे, कथाज्ञापकीयेतदेव रज
रद्विदयनिर्मिति ।

केषी । इ मरता आचयेद्विनि ॥ १ ॥ निर्याते ॥

(१) शायः पुत्रि, किमिति देवी आज्ञापयति ।

(२) इह देवी विज्ञापयति, कथा कदु चय मर मकरमुद्यापने मर,
रतायोचयेवद्विदय भगवतः कुसुमाउपय पूजा निर्येत्तितय,
तय चयउतेय वद्विदयेय भविष्यदिति ।

(३) ओ वचन, तद्विद्विनिह, तयेव मरय, येन तय मरय वे
मरयवचनं वेत्तिवचनं किमपि भविष्यतीति ।

(४) मरता आज्ञापयति ।

राजा । कथम्, इत्युक्तवान् ॥ श्रीः । मन्त्रादादयस्तरुणं कथयन्तः ॥

राजा । कथम्, आदेशम् मन्त्रन्दोक्तम् कथम् ।

विष्णुः । इदं महा इति ॥ परिकल्पितः ॥

विष्णुः ॥ यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-
इति ॥ प्रविशतः । (१)

विष्णुः ॥ यस्मिन्मन्त्रे ॥ भो महाराजः यस्मिन्मन्त्रे इदं तं मन्त्रमाह्वयन्तो
स्तिष्ठन्त्यस्य मन्त्रादयस्तरुण्यरेणुपटलप्रतिबद्धपटविशालं, मन्त्रमन्त्रकर-
मन्त्रमन्त्रादयस्तरुण्यरेणुपटलप्रतिबद्धपटविशालं, मन्त्रमन्त्रकर-
मन्त्रमन्त्रादयस्तरुण्यरेणुपटलप्रतिबद्धपटविशालं, मन्त्रमन्त्रकर-
मन्त्रमन्त्रादयस्तरुण्यरेणुपटलप्रतिबद्धपटविशालं । (१)

राजा ॥ यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-

उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-

उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-

उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-

उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-

(१) भो मन्त्रादादयस्तरुण्यरेणुपटलप्रतिबद्धपटविशालं ।

(१) भो महाराजः, यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-
उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-
उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-
उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-
उत्तमिदमन्त्रमिति विदितव्यम् । यस्मिन्मन्त्रेण भो इदं तं मन्त्रमुक्त्वा, ता रविः पवित्र-

प्रतिपद ।

भूमे मयूखकेकाय एव वसुधैर्वाक्ये पुनरुक्ता,
अध्यासात् तद्वत्ता मुच्यन्ति विराजन्त्याम्भु जालि ।
आकाशोकाशदायनिव च रक्ता निर्भरं मुराकं
सङ्घारणानुमीतैरमुदरजिवारको धनुषार्धैः ।

किं ॥ आकाशं ॥ भो वक्त्र, न हते मधुकराः केसरकंदे चनु
वरणि, केसरकंदोन्मेष एको देवोद परिचयस्य (१)

राजा । वक्त्र, धन्यमवधारिते ।

॥ ततः प्रविशति वाक्यदत्ता काव्यमाला यौमरिका विभक्त्य परि
वारः ॥

वाच । वचो कव्यमाले, वादेवेति मे मकरन्दुजावस्य मय्ये (१)

काव्य । एदु एदु भर्त्ता (१) परिमल ॥

वाच । वचो कव्यमाले, वच केतिचदूरे दानि को रत्नाशोक्या
चो, वचिं मर मकरन्दो मकरन्द पूजा विमलतद्वत्त ॥ ४ ॥

(१) भो वक्त्र, न हते मधुकरा मुराकन्दमधुकराणि, मुराकन्द
एव एव देवाः परिमल ।

(२) वेदि काव्यमाले, वादेवम मकरन्दोपासक मार्गे ।

(३) एदु एदु भर्त्ता ।

(४) वेदि काव्यमाले, वच विचदूरे च रत्नाशोक्यादयो, वच
वा भवताः सुसमायुक्त्य पूजा निर्भर्त्तयितया ।

काष्ठ । मङ्गिणि, चाक्यं ज्येष्ठां विंशत्येवमदि मङ्गिणीं दत्तं कस्तु का
निरन्तरादिबहुसुखमोषिणो मङ्गिणीं परिग्रहीता माकरीकताः द
वा कस्तु चकताः कोमादिचकताः जाद कस्तु कस्तुमस्तुमस्तुमस्तु
मङ्गिणा कस्तुदिग्वा कस्तुवीचदि चकताः ता दत्तं चतिस्रिभिः दी
व्योप्येव को रत्नाभोचपादयोः मङ्गिं देवी पूजं विन्यस्तद्विधिः (१)

वाच । ताः दत्तिः तविं ज्येष्ठां कस्तुं मस्तु (१)

काष्ठ । दत्तु दत्तु मङ्गिणी (१) चर्माः परिग्रहीताः ॥

वाच । चर्मा को रत्नाभोचपादयोः मङ्गिं चर्मा पूजं विन्यस्तद्विधिः ता
दत्ति मे पूजाविनितानि उपकरकादं उपयेदि (४)

काष्ठ ॥ उपयस्य ॥ मङ्गिणि दत्तं चर्मा चर्मा (५)

(१) मङ्गिणि, चाक्यं ज्येष्ठां न त्रैलोक्ये मङ्गिणीं दत्तं कस्तु का निरन्तरादिबहु
सुखमोषिणी मङ्गिणीं परिग्रहीता माकरीकताः दत्तापि कस्तु चकता मव
माकरीकता चकता चकताकस्तुमस्तुमस्तुमस्तुमस्तु मवी कस्तुदिग्वाचता
चाक्याचनेः दत्तद्विनिन्यस्तः दत्ताने दत्त रत्नाभोचपादयोः मव देवी पूजां
विन्यस्तद्विधिः ।

(१) तत्पादेदि, तत्पैव मीदं न चानि ।

(२) दत्तु दत्तु मङ्गिणी ।

(४) चर्मा च रत्नाभोचपादयोः मङ्गिणां पूजां विन्यस्तद्विधिः ।
दत्ति मे पूजाविनितानि उपकरकादि उपयस्य ।

(५) दत्तं चर्मा चर्मा ।

बाध ॥ निरुपानमर्त ॥ चक्षोः पलादोः परिमलक, चक्षुष्येण ईदव
पलादोः चक्षुषेण रक्तोचदि, तस्यैव दिङ्मोचरं पतिता मने । मोदु,
इई हाव ॥ प्रकाशं ॥ चक्षोः बाधगिर, योचि तुर्म चक्षु मचक्षुमहचक्षुपरा
योमे परिमले चारिचं उज्जिच, इहागदाः ता तदिंयेन चङ्गे मच, इई
॥ चक्षुः पूजोपकरणं कसुममासाह चक्षुः समयेदि (१)

बाध । मं भङ्गिणी चाचयेदिनि ॥ तदा कथा, कति पदानि मया,
चात्मगतं ॥ चारिचा मर उच चक्षुहाह चक्षुः समयेदि । इईपि
चक्षु मे वेचिदुं कोदुचं, किं मया तादृक् ज्ञाने उरे मचक्षु चक्षुः
चक्षुचदि, इधवि तदयेन चक्षु च वेति । ता चक्षुचिचा भविच वेचि
चं । बाध इव पूजाममयो चेदि, ताच चक्षुचि मचक्षु मचक्षुयेन
पुदुं कुसुमारं चक्षुचिचि ॥ परिमलावयोच च इति कुसुमारचं
चाटयति (१)

(१) चक्षोः प्रसादः परिमलक चक्षुः दर्शनपथात् मय्येन रक्षा
ते । तैव चक्षुः दिङ्मोचरं पतिता मने, भक्तु, यत्न तावत् । चेदि
चारिचो, चक्षुः तं मदनमयोचक्षुचक्षुधोमे परिमले चारिकाभुजिना
चक्षुगताः तस्मात् तयैव मच, इतच चक्षुः पूजोपकरणं कसुममासाहो
चक्षुचं ।

(२) चक्षुः चक्षुचि । चारिचा मया पुनः चक्षुचिचा इत्ये
चक्षुचि, इदमचक्षु मेचिचक्षु मम चक्षुचं, किं मया तस्यचक्षुः
पुनः मचक्षुचक्षुचक्षुचक्षु, चक्षुचि तयैव चक्षु मवेति । तस्मादचक्षुचिचि
चक्षु मेचिमे तस्यचक्षु पूजाममयो भवति, तादृचक्षुचि मचक्षु मचक्षुयेन
चक्षुचि कुसुमावचक्षुचि ।

कवः । कवचमभासे, पवित्रावेदि चोक्तमूचे भगवतो मयुचे (१)

कावः । मे भद्रिणी आचोवेदिनि ॥ तत्ता करेति ॥

मिदु ॥ परिष्कारमलोका ॥ मे भद्रकः, कथा विमानो वेदरवेदो,
कथा तलेमि आचरा देवी चोक्तमूलमिति (२)

राजा । कवच कवचमधारिणः पया, इदं देवी, या क्रियेवा

कुटुमकुटुमारमूर्तिर्दधती निवनेन मनुष्यं भयं

चात्मनि मकरकेतोः पार्श्वका अपवदिरिह ।

तदेकमुपवर्धते ।

राजा ॥ कवचका ॥ मिमे वाक्यदत्तो ।

कवच विमाने ॥ कथं चत्ताउत्तो । मयदु मयदु चत्ताउत्तो । कवचरेदु
एवं देवं वाक्यपरिष्कारेण, इदं वाक्यं, इत्य उदविदु चत्ताउत्तो (३)

राजा ॥ नाथेनोपविशति ॥

कावः । भद्रिणी, कवचविचोर्षिं कुटुमकुटुमकवचमत्तावरधि
वीचिदं रत्नाकोकपाचनं मयुच, चोर्षिचदु भयं पयुचो (४)

(१) वेदि कावचमभासे, प्रमिष्टापय चोक्तमूचे भगवतो मयुचे ।

(२) मे भद्रकः, कथा विमानो मयुरमयुचया तलेमामि आचरा
देवी चोक्तमूलमिति ।

(३) कवचमार्धुचे । कवच मयदु चार्धपुनः । कवचरेदु एवं
देवं वाक्यपरिष्कारेण, इदमवर्णं चोक्तमिदु चार्धपुनः ।

(४) वधि कवचदत्तो, कुटुमकुटुमकवचमत्तावरधिः वेदिनि रत्ना
कोकपाचनं कथा, चोर्षिचत्तां भयकम् मयुचः ।

बाव । उक्तेहि मे पूजेयकरकारं (१)

काव ॥ उपनयनि ॥

बाव ॥ तथा करोति ॥

राजा । प्रिये मायवदने,

प्रत्ययमन्त्रार्थोपविहितकानि

कौमुद्वामवचिरत्नुरदोऽकार्णः

विधावधे, मकरचोममर्षवनी,

मायप्रकाशविटपिप्रमया कमे ।

चपिच ।

कुटुम्बैः दृष्टिते, कारपूजाकारणेन चपेय,

उद्दिष्टावधदुर्गतरकिञ्चनद्वय सज्जतिः शोका ।

चपिच ।

चनद्वोऽचमनप्रत्ययस्य निन्दित्यति भुवः

वदमेन न सम्याप्तः पाणिर्लोकोद्वयस्य ।

काव । भट्टिचि चपिदो मन्त्रं पञ्चुयोः ता करोहि अनुयो
पूजावहारं (१)

बाव । उक्तेहि मे कुटुम्भार्थं विधेयवत् (२)

काव । भट्टिचि, इदं वन्दे वन्दे (३)

बाव ॥ मायेन राजायां पूजयति ॥

(१) उपनय मे पूजेयकरकारानि ।

(२) मर्ति, चर्चितो भगवान् प्रदुष्टः मन्त्रान् सुद नर्तुः पूजावहारः ।

(३) उपनय मे कुटुम्भाय विधेयवत् ।

(४) इदं वन्दे वन्दे ।

अथ ॥ यदीति कुसुमा ॥ यदीः यदीः कार्यं कुसुममोदीति तत्र विचारा
 चरितचिरमेव मया कृतं ता इति वा विन्मुवारविटपेनापकारितगरी
 रा भविष्येयमिति ॥ विचारा ॥ कार्यं, वेचितरमेव यपुर्मे कुसुमापुत्रो
 चकार्यं तादात्तं यमोउरे विनागदो यवीचदि, इव यवको यवीचदि।
 ता कार्यं वि रमेचिं कुसुमेचं इव विदा येन मया मने कुसुमापुत्रं पुत्र
 इति ॥ इति कुसुमापि मयि चरति ॥ ममो दे मया कुसुमापुत्र, सुमन्पयो मे
 मयि चरति दिदं मे दिदुर्मे, यमोचर्यको मे मयि चरति ॥ इति मयमति ॥
 यवरोधं दिहावि, पुत्रो वेचितरमे, ता मया च कोवि मे वेचितरि दाव
 येन मयि च ॥ इति निष्पन्नमिति (१)

अथ ॥ कार्यं यमनाक, इति, यमन् इति योतिषाकारं यति
 वेति (१)

विदु ॥ उपचर्यमिति ॥

(१) हा धिक्, हा धिक्, कार्यं कुसुममोदीति तत्र चरका
 चरितचिरमेव मया कृतं, तादात्तमेव विन्मुवारविटपेनापकारितगरी
 रा यमा मेचिते। कार्यं, वेचितरमेव यपुर्मे, कुसुमापुत्रः चकार्यं तादा
 तादात्तः पुत्रे चरितमेव, इव मया यो मयमे। तादात्तमपि इति, कुसु
 मेचितरि चरिते मया मने कुसुमापुत्रं पूजयिष्यामि। ममो दे मया कुसुमा
 पुत्र इत्यमरमेव मे मयि चरति इति यद्वदर्थं, यमोचर्यको मे मयि चरति।
 यवरोधं, इति योऽपि पुनः वेचितरमे। तादात्तं न कोऽपि मेचिते तादात्तमे
 मयि चरति।

(२) कार्यं यमनाक, इति, यमन् इति योतिषाकारं यति
 वेति।

राज ॥ विविधप्रकृत्याभरणदानपूर्वकं ॥ चन्द्रः ददं वैशिष्ट्याचरं
वहीच्छ ॥ राजावली (१)

भिद् ॥ चरये मदीना ॥ येति मोदीय (१)

॥ मेपये वैलाचिकः पठति ॥

अज्ञापाकमकाभावि गभवः पारं प्रचलते राज
वाक्काणीं यमये धर्मं कृपयनः शास्त्रान्ते कल्पान्
वैश्वेन करोदचकुत्तितुः कदाचकरोषितुं
मीकुत्तार्कतो दृष्टानुदकनकोरिबोदोको

राज ॥ भूताः चरये परिहृत्य राजाभं दृष्टाः कल्पं ॥ कदं चरं की
राजा उचरये काळः कदा चरं नादेव दिवा ता वरयेवचदूषिद्वि मे
वरीर ददक दंभयेव दार्थि वज्रमदं वदुतं (१)

राजा । कल्पमुक्तवापचनसेतोभिः सन्ध्यानिर्गमोऽप्यकाभिर्नोप
चितः । देवि पक्व

उदचनिरितडाकरितमिधं प्राची उचयति रिज्जिवाकां
परिपायुना मुयेन निचनित उदचनितं रमये ।

देवि, मनुनिडावः चावावाभारमेव प्रजिवाः ॥

॥ कर्म उवाच परिजार्जना ॥

(१) चरये, ददं वैशिष्ट्याचरनिकं यतोच्छ ।

(२) धार्थि भकये ।

(३) कल्पमये व राजा उदचनो नाम कदाच तातेन राजा,
तत्तात्परमेवचदूषितमपि मे वरीरं ददक दंभयेनाथ वज्रमदं वदुतं ।

कथं कथं वसिष्ठदेवीः । मोक्षं पुरिषेभ्यो ॥ रात्रौ चतुर्द
हृद्वा, निष्कल ॥ कथं मन्त्रभाषणीर मन्त्र वेत्तिदुर्गं चिरं च
वारिहा चर्च कथी (१)

इति निष्कला ।

रात्रौ ॥ वरिष्ठानम् ॥

देवि मन्त्रुचरकमेव वरिष्ठः शोभातिरक्षारिषा
यक्षाद्यानि विनिर्जितानि कथा मन्त्रानि विष्ठापता ।
मुक्ता मे वरिष्ठारवारवर्णितालीनानि चक्राङ्ग
वीचनी मुक्तामालेषु वन्द्यैः कथातकथादह ।

॥ इति निष्कलातः कर्त्तव्यं ॥

इति प्रथमीऽङ्कः ॥

(१) कथं वरिष्ठदेवीः मन्त्रु, तद्वदपि वरिष्ठा मन्त्रिणां ।
वा चिद् वा चिद् मन्त्रा मन्त्रभाषिणा चिरं वेत्तिदुर्गं च वरिष्ठः कर्त्त
कथः ।

॥ अथ द्वितीयोऽङ्कः ॥

ततः प्रविशति शारिकापञ्चमयवक्ता सुमङ्गला ।

सुखं । बह्वी. बह्वी. अथ दारिणिं मम हस्ते इमं शारिकं निषिद्धविष
कहिं गदा मे पिचवकी शारिका भविष्यति ॥ अन्तो दृष्टा ॥
इवा ककुलिउलिवा इधज्येय शारिकदिता.माव एदं पुच्छिहं (१)

ततः प्रविशति निपुणिका ॥

निपु. उपलब्धो ककु. मय. भट्टिषो भुक्तो, ता माकादुच भट्टि
वीर जिन्देनि ॥ २ ॥

॥ इति पण्डितमति ॥

सुखं । इवा ककुलिउलि. कहिं दारिणिं तुमं विषयोत्तिमविषका
विष.इव हिदं मं चवकीरिच कुदो चदिक्कामवि ॥ २ ॥

(१) हा धिक्. हा धिक्. अन्तेदार्णिं मम हस्ते इमं शारिकं निषिद्ध
सुख मता मे पिचवकी शारिका भविष्यति । इवा ककु निपुणिका इत
इवागच्छति, तथावदेतां प्रक्षामि ।

(२) उपलब्धो मय. भट्टिहं ताभाः, तथावद्गता चार्यावे निवे
इषामि ।

(३) अथ निपुणिके. तं कुचेदार्णिं विषयोत्तिमचदये. इव
वितां मामवधीर्ष कुतोऽनिकामवि ।

मिथुः कर्कः, सुवह्मदाः, रत्ना सुवह्मदे, सुहु तुल्य कर्कितं रत्नं
 क्लृप्तमविज्ञापक कारणं, कल्प क्लृप्तं मृदा, विरिचकल्पदायो, आचरदह,
 विरिचकल्पदायकालेचकल्प, धर्माचरदह, कल्पाचरदहो, कल्पाचरदहमर्कमर्क
 दोषचं विरिचक, कल्पयो पञ्चमर्कितं कोलासिकं सुवह्ममर्कितो
 कर्कितदिलि, तर्हि रत्नं पुनः देवीर कर्कितं पञ्चमर्कितं तुल्यं उच्यते
 कर्कितं पञ्चमर्कितं ? (१)

सुहः । विरिचकी वाचरिचं कर्कितं ॥ २ ॥

मिथुः । विरिचका मर वाचरिचः मरीचकमुद्रकचित्तकचरिचका
 कर्कितोचरं पञ्चमर्कितं, ता मर्क विरिचकी, कर्कितं देवीरवाचं मर्कितं
 (२)

॥ इति निष्कासो मर्कितः ॥

(१) कर्कः मिथुवकी सुवह्मदा कर्कितं सुवह्मदे, सुहु मर्का क्लृप्तं रत्नं
 क्लृप्तं मर्क विज्ञापक कारणं । कल्प क्लृप्तं मृदा, विरिचकल्पदायकालेचक
 कल्पदायकालेचक धर्माचरदह, कल्पाचरदहमर्कमर्कमर्कमर्कमर्कमर्क
 कं विरिचका, तामाचरकः पञ्चमर्कितो मर्कमर्कितो सुवह्ममर्कितो
 क्लृप्तं कर्कितोचरं रत्नं पुनः देवीर कर्कितं पञ्चमर्कितं तुल्यं उच्यते
 कर्कितं पञ्चमर्कितं ?

(२) मिथुवकी वाचरिचमर्कितं

(२) सुहः । मर्का मर्क मिथुवकी वाचरिचः मरीचकमुद्रकचित्तकचरिचका
 कर्कितोचरं पञ्चमर्कितं, तामर्क विरिचकी, कर्कितं देवीर
 कल्पाचं मर्कितं ।

ततः प्रविशति यदीतथिक्कल्ला मग्गमावलीं जट्ठमणीयान्तरिका ।

आमः विचय, मवीद, मवीद, किं इमिमा आवाकमावलीयेन दुद्धम-
वमात्तमावलीयेन । अवाच । येन इत्थं दिट्ठं इदंदिने कमावीये वट्ठ-
दि, पुणेवि, तेमेव पेण्डिदं अविक्कविमि अरो दे मूढा । अर विचं
व विचय, मग्गदोपट्ठदि वर वंमट्ठिंते इमं वरं परिक्कय, अग्गमेत्तदे
ववविदिदं वरं अकुमवमो, व लम्मेवि । अरमा मो, तुव देमे, अरंम
वरवववीदेव तुव इत्थं अवा अविदं । भोदु, दाव, अरंमं दाव उवाव
दिच्छं । आवावी । मग्गं दुद्धमावली, विज्जिदवववट्ठरावट्ठो अविच, इत्थि
आवावं ववरमो, वरं व लम्मेवि । अरमा अरंमोऽवि कमावा, मग्ग मग्ग
माववीद इमिमा दुविमितीद, मग्गमेव उवाट्ठिं ॥ अरमाव
कोव ॥ ता माव इव व वीवि आवावदि, दाव आवावमग्गिदं ते
अभिमादं वरं पेण्डिच, अवाववीदिदं तदा अविच्छं (१)

(१) अरच, मवीद, मवीद, किममुना आवाकमावलीयेन
दुद्धमज्जमावलीयुपमेव । अवाच । येमेव इत्थेन इत्तादृशः कमापो ननु
वट्ठंते, पुनरपि ते वरं पेण्डित्तमभिव्यधीति अरो ते मूढता । अवि नुक्क
अरच, मग्गातः प्रवर्ति अर वमट्ठिंते इमं वरं परिक्कय, अग्गमावट्ठेन
परिचितं मग्गमज्जमावली, वरं व लम्मेवि । अवाच अवाव दोपो, अवाव
वरवववीदेन तदा इत्थमव अविच्छं । भवतु तावत् अवाट्ठं तावदुपावलो ।
मग्गमं दुद्धमावली विज्जितमग्गट्ठरावट्ठो अवा, वरं कोवमं मग्गमं न
लम्मेवे अवावा, अवावोऽवि यमवा, मग्ग मग्गमावली आवाव दुविमि
मेव मग्गमेव उवाट्ठितं । तदावदिच कोऽपि नामवति, ताम्मेव अवी
अवमपितं ते अभिमितं वरं पेण्डि अवाववीदितं तदा अविच्छाति ।

॥ अथानुक्रमेणानन्तरं श्रुत्वा वाक्येन कथं दृष्टव्यं निश्चयः । अतः
मे यदिदृष्टव्यं चेददि कथं चिन्तितं कथयन्तो, तदपि तच्च कथय
कथं दृष्टव्यं चेददि चिन्तितं, तदा तदा चिन्तितं, कं चेदिति ॥ (१)

॥ इति वाक्येन चिन्तितं ॥

॥ ततः प्रथमं चिन्तितं ॥

कथं । इदं कथं कथयन्तः, तदा वाक्यं पठितव्यं ॥ अथानुक्रमेणानन्तरं,
चिन्तितं ॥ किञ्च इदं मुद्राचक्राद्योक्त्यादिचिन्तितं चिन्तितं
कं चेदिति, चेददि, तदा वाक्यं चेदिति चिन्तितं चिन्तितं
॥ कथं चिन्तितं, चिन्तितं कथं ॥ कथं चिन्तितं, चिन्तितं
वाक्यं, वाक्यं, कथं चिन्तितं, कथं चिन्तितं, कथं चिन्तितं
रमति ॥ (२)

(१) अतः मे चिन्तितं चेददि कथं चिन्तितं, तदापि
तच्च कथयन्तो दृष्टव्यं चेदिति, इति तदाचक्राद्योक्त्या
चिन्तितं चिन्तितं ।

(२) इदं कथं कथयन्तः, प्रथमं चिन्तितं । किं पुनरेतं मुद्राचक्राद्यो
क्त्यादिचिन्तितं चिन्तितं चिन्तितं चिन्तितं चिन्तितं
कथं चिन्तितं चिन्तितं चिन्तितं चिन्तितं चिन्तितं
इति चिन्तितं, वाक्यं चिन्तितं, वाक्यं चिन्तितं, वाक्यं चिन्तितं
वाक्यं चिन्तितं चिन्तितं ।

काम ॥ कर्म ॥ आचिदिदो मर हयो, किं कर्म कर्मकरदक्षिण
मयाचक्षिणे मे दिदी मेचिदुं न मरति ।

॥ आर्यमन्त्रि बंदरभी, सुवृत्ता दृष्टा, कर्मरिमेव कर्म मर
कर्मिमेव किं कर्म ॥ कर्म मिमन्त्री सुवृत्ता, वधि सुवृत्ते हयो
उचिदिदो (१)

कर्म ॥ उपनिषा कर्म मदीना दृष्टा न ॥ कर्म मे हयो मर
आचिदिदो (२)

काम । पञ्चममदमदोक्षे भगवन् कर्म ॥ २ ॥

कर्म ॥ कर्मि ॥ कर्म मे मिमन्त्री किं उप सुवृत्ते वधि
वधिमादि, न कर्मि आचिदिदो रतिवर्गं कर्मि ॥

॥ कर्मि मे कर्मि कर्मि कर्मि ॥

(१) आचिदिदो मया हयो, किं पुनरमरतनिपतदाव्य
सिमे मे हयो, मेचिदुं न मरति । कर्म मिमन्त्री सुवृत्ता, मिम
वधि सुवृत्ते कर्मिमेव ।

(२) कर्मि कर्म कर्म आचिदिदो ।

(३) पञ्चममदमदोक्षे भगवान् कर्म ।

(४) कर्म मे मिमन्त्री ! किं पुनः प्रत्यभि, वधि प्रतिमादि
मयाचक्षिमे आचिदिदो रतिवर्गं कर्मिमेव ।

काल ॥ विविक्त काले ॥ कुम्भपुरे, जीव त्वर कवे दत्त चावि
विदा ? (१)

कुम्भ ॥ विविक्त ॥ अविधिं अकारये कुम्भवि कविने, त्वर कामदेवे,
चाविचिदे, तद्विधी नर रदे कविचिदेति । ता अवाभाभविधि, वि
एव रदिका चाविचिदेकः कवेदि कवे हुतात् । (१)

काल ॥ काला ॥ कवे कविदक्षि विचरणीर ॥ अकारये ॥ विचरवि,
नदरी क्व मे कया, ता तदा करोच कदा न कोवि अरो रदे हुतात्
वावादिनि । (२)

कुम्भ ॥ अवि ना कया, ईद्विक्त कदाचकदा दत्त ईद्वि करे
अविचिदेव होदत्त तद्विचिदा न, कोवि अरो रदे हुतात् वावि
चिदि । तद करोमि । इद्वार उव मेधाविनीर कविचार दत्त कार
वेन होदत्त, कदावि दत्त दत्त वावाचक गदित्वा कदावि पुरेदे
मन्त्रदक्षदिनि । (३)

(१) अवि, कवे मवाभमपानिचिता ?

(२) अवि विमकारये कुम्भवि, कदाचकदा कामदेवे चाविचिन्,
मवावि तादृगी रतिराविचिता तत्तात् अवाभाभविनि, विमवेनेमावा
वेन, कवे कवे हुतात् ।

(३) मन्त्र दक्षि विचरणा । विचरवि मन्त्री क्व मे कया, तदा
तदा करोचि कदा न कोवि दत्त हुतात् वावाचिनि ।

(४) मवाचकः । ईद्विक्त कदाचकदा ईद्वि करे अविचिदेव अवि
मन्त्रं तत्तात् कदा न कोवि अरो रदे हुतात् वाचति, तदा करोमि

ज्ञान ॥ यदि ज्ञेयं मे यच्चिच्छदं भव्यादो वदति । (१)

॥ इति मरुतस्यं गाढवति ॥

सुखे ॥ कामनिवासा चरिते कथं दत्ता ॥ कवि-वमस्तुतः, कर्मस्तुतः जाय
रत्नाय दिनिवासा कविदोषनाथि मुखाविशं च मेष्ठिच, वस्तु वाच
कामि (२) =

॥ इत्युक्त्याच परिश्रमेणपुत्राय च नलिनीपत्राणि ददतीत्या, इदमेवदधानि,
नलिनीपत्रैः प्रयत्नं महातैर्मन्त्राणि दत्तानिमा, कामरूपेणाया इदमे
विधिपति ॥

वाग ॥ यदि, अर्धेणैव इमां वसिष्ठीपत्न्यां, मुवाच उवाच च, चं
इतिहा, कीदृशं चारणे चत्वारं चाप्यवेति च भवामि ।

इन्द्रजित्प्रसाद, कर्माचार्य, धर्मदास शर्मा।

पिबन्ति, पिबन्तं पेयं, मरुतं वरुतं ववरुतं (५) ॥ इतिब्रूयति ॥

इतिहा मेधाविद्या वारिहत्या च च चारयेन भस्मिहं, एका चक्षुसापका
दृष्टीतां कक्षापि प्रतो भस्मविद्यीति ।

(९) अतोऽपि मे अधिकतरं वक्तव्यो वर्तते .

(१) यवि, यमा, यजि, यम, यविहि, वायव्यकाशीर्चिकामो यविनी
यवावि यवायिकाश्च यवीना यव्याम यवि ।

(२) बलि, अश्वमेध इत्यादि धर्मिणीयानि, अस्त्राद्यवयवानि च
 चतुर्भोजः कर्मभकारेणैवास्त्राकलायावयवनि यन् भवति ।

दुर्लभकाननरागो कल्या मुनीं धरत्यस कानन ।

विश्वविद्यालय, दिल्ली में मेरा मरण मरण केमरण।

॥ मेघमे कलकलः ॥

कलमे कलकलमे कलकलकलकलः कलकलकलकलः
कलकल कलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः

कलकल

कलमे कलकलमे कलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः

कलमे ॥ कलकल कलकल ॥ कलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः

कलमे ॥ कलकल कलकल ॥ कलकलकलकलकलकलकलकलकलः

कलमे ॥ कलकल कलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः

॥ कलकल कलमे कलकलमे कलकलकलमे ॥

कलमे ॥ कलकल कलमे कलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः
कलकलकल कलकलकलकलकलकलकलकलकलः

(१) कलमे कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः

(२) कलमे कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः

(३) कलमे कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः

(४) कलमे कलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलकलः

सुखं । अर सुखिदे, किं चण्णवि विमलसुखं अरिण्णवि-इयोपि
 इधिभलसंपत्ते ररं पत्तरं उप्पाविच दुइवाकरो अदिअत्ते, इवा
 ककुमेराविणी उड्डीवा, चण्णदे। मण्णदिअ रवि कळं चण्णरेअरमण्ण
 पासावण्ण गदिअत्तरा कसुवि पुरदे। मण्णरसुदि । (१)

धाय ॥ अदि रणं करेअ ॥ इति परिकामत् ॥ (२)

॥ मेपत्ते डी डी भोः चण्णरिणं चण्णरिणं । (३)

वाग ॥ विमोअ ॥ सुवज्जते, माधीअदि कळं पुणो दुइवाकरो मेम
 पाण्णदि । (४)

सुखं ॥ दुइवा विमल ॥ अर काकरो, व भेदि, भड्डिणी, परिकामत्
 ककु, इयो चण्ण मण्णयो । (५)

॥ अतः अविमति वचनक ॥

(१) अवि सुखिने, चिज्जवि विचण्णोकेन अविमति, इव इधि
 भलसंपत्त ररं पत्तरमुद्वाच दुइवाकरोऽतिकात्, इवा ककु मेवाविणी
 उड्डीवा चण्णतो मण्णति, तथादागच्छ तनु चण्णरामः । इमकासापण
 गदिअत्तरा कसुवि पुरतो मण्णविमति ।

(२) अदि रणं सुखं ।

(३) डी डी भोः चावर्थ्यं चावर्थ्यं ।

(४) सुवज्जते, आधते कळं पुनरपि इव दुइवाकरो इवागच्छति ।

(५) अवि क. ल. व. विमोऽवि, भणुः, पाचंमर्त्ता ककु इव कावर्थ्यं
 वचनकः ।

का. सीरी भो. कवरिचं. कवरिचं। का. रे. विरिचकदा
धविच. का. (१)

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

सुखं । यदि किं यदिवा विदुषः दूरीभूताः सन्, वारिषाः, मादृषिः,
जगद्विदुः । (९)

२४ । आत्र रे चिरिकच्छदाय धक्षिण, आत्र, मेव दिवसेनेन
 ह्य मेव दोहरय ईदिकी कोमालिका कम्पना, मेव निरन्तरादि
 कम्पनमगुकोभिचक्रितया उपपत्तीनिच लक्ष्योचदि, देवीपरिगदिह ।
 मादवीचंद ना नाय नक्ष, पित्रपक्षाय निवेदेम ॥ परिक्रमा
 कोलाय च ॥ श्वो क्युपिचक्रितो तच्छ दोहरय कम्पनचदाय परोक्ष
 पितं कोमालिच पक्षचक्रित कृत्तजिदं पेक्षयो, हरिसुपुत्रोचयो
 दोहरय नाचच्छदि । ना माद च उपपत्तामि । (१)

१) इति राजानं प्रति निर्गतः ॥

(२) पीपीओ: आदर्श आदर्श बाध है जिसका कारण आदर्श बाध ।

(९) कवि विमोक्षण दृष्टेः दूरोन्मत्ताः सन्तु नास्ति, तस्मादात्मनः
अवतरणः ।

(२) बाधुरे जीवन्मुखाय धार्मिकसाधनेन दत्तमायेय तेन होत
इत्येव ईदृशो नवमासिक संवत्सा येन निरन्तराद्विषयसुखमनुभू-
त्ताभितरिष्यता उपपद्यन्तीति संकल्पे । ईदृशीपरिच्छदीनां साधनीयतां तस्मा-
त्पादम् नमः प्रियवक्त्राय निवेदयामि । इयं कल्पे मिथवक्त्राय
होतृदत्तया नवमासिकताया परीक्षसपि तां नवमासिकां प्रत्यवाभित सुख-
मितां पश्यन्, ईदृशप्रसन्नोऽनन्दतत्त्वात्कृति । तस्माद्वर्षेयायेति ।

राजा । किमर्थ ?

विदू । भो, एतच्छिं वज्रपादने कोवि भद्रो पश्चिद्वदि । (१)

राजा । धिक्पूर्व । विद्वत्स्यं मन्त्रेण कुतः कृतात्मनः प्रभावः ।

विदू । कुतश्चरं इत्थं मनोवि, यदि मम वचनं न प्रतिपा
द्यति, तां चक्षुरो मयि, वचं इत्थं चात्रयदि । (२)

राजा ॥ तत्र कदा मुक्ता च ॥

सहाचरनिदं तावत्कथुरं की कथावतः,

चत्वारिंशद्विंशति मन्त्रे वदति कारिका ।

॥ जयं विद्वत्स्यं किं कथा ॥ कारिकेयं ।

विदू ॥ जयं विद्वत्स्यं ॥ वचं, वचं कथं कारिका ॥ (३)

राजा ॥ विद्वत् ॥ इदं ।

विदू । भो वचस्य-तुभं मयाकथं, येन कारिकं भूदति मनोवि । (४)

राजा । धिक्पूर्व । कदाकालं तत्रापि यथावयवि ।

विदू । भो, यदि इत्थं मा कथु मे निवापिनि ॥ वरेत्थं इष्टकथमु
कथ ॥ या दाविह कारिह, तुभं माकाचि वचं इत्थं वक्ष्यो भावदि
ति ; ता ईद्वि, या पितुव अविचयवृत्तिमेव इष्टकथेव, परिपद्य विच

(१) चक्षिन् इष्टकथादये, कोवि भद्रः प्रतिव्यति ।

(२) कटुटाचरमेव मन्त्रवति; यदि मम वचनं न मनोवि, तदर्थो
मुक्ता, कथमेव तावदाकर्षणं ।

(३) वचं, कथमेव कारिका ?

(४) भो वचस्य मं भोः येन कारिका भूदति मनोवि ।

वि० । भोः यज्ज, कुज्जदि, कुज्जदि । (१)

राजा । मे स्वयं दूषीत्युपनिषद्वाच्यः । तत्पुनश्चाह ॥
उपावपि प्रवृत्तः ॥

विष्णु । ओ वसन्तः, रम्यं भलादि । यदि, मा वसन्तः, इति वसन्तः वसन्तः
वसन्तः इति वसन्तः वसन्तः वसन्तः । (५)

रहस्यः । यस्मिन् यस्मिन् ।

विदुः। मेा वचनानां पश्चिन्नकाले उपपन्नः अर्थं दे हृदाह मुपासीत
 सुविचिन्त्येनं पश्यन्नाहं तं। नाहं वा अस्मिन्निदिशं वा कदा वंछीयाम्॥३॥

राधा । तबही चलेखानाचिरीरेव मोलनें जहानबादी; न. सुदुर्ग
कन ।

विदुः । ओ बभूवुह, त्वं तुल्यं ददासि भगवन् ? अथ चतुर्थेति मे
दशार्धं जलिवीरणात्, मुखादिषास्त्रधाई कालीय आचारमे असाधं
पाशायेति । (५)

(१) मो. बरक, बरको, बरको ।

(१) जे स्वयं, एवं जयति । अस्मिन्ना सत्ता, ईदृशं स्वयं स्वयं
ईदृशं जयति स्वयं स्वयं ।

(१) ओ दक्षः सा पश्चिद्वर्त्ममुदरः चर्च मे दक्षामुखात् शुभा,
 कर्षी वायव्याकामिः वा दक्षा पश्चिदिता वा कम्पा दक्षेनीया ।

(३) भो वज्र, सुतं नवा चदेत्वा मन्त्रितं, पथिः चपन्व मे
महिनीपपथिः, श्रवाणिवाचनानि च; किमकारचमात्रानमावाचनानि

राजा । वयस्य न वेत्यर्थं युतमभिप्रायैः पुनः ।

विदू । भो, यथापि कुतस्तथापि रत्नं रत्ना कारिका, दासीर धीमा,
तत्र त्वं सुविद्य, यत्नात्तदर्थं । (१)

राजा । युतमभिप्राये ॥ पुनरुक्तवतः ॥

विदू । भो वयस्य, रत्ना कम्, कारिका, दासीर दुहिता, यत्नेनैव
यत्नबोधिका, रिचार्थं यत्तिष्ठं वदता । (२)

राजा । वयस्य, यत्नं विनियन्तयेत्यर्थं । यत्ना यावधारितं विन
यत्नेनानिति ।

विदू । भो रत्नं भगदि ॥ दुहेरति पुनः वदयेयं ॥

राजा । वयस्य, रत्नविधेः यत्नं यत्नं यत्ना, यत्नेन रत्नविधेयादया
नमिजः ।

विदू । तदा किं नु रत्नं ? (३)

राजा । यत्नं नाधिकेयं ।

विदू । किं याविका, तदा किं कथिता ? (४)

(१) भो, यथापि कुतस्तथापि रत्नं रत्ना कारिका, दासीः पुत्री,
तस्यात् त्वं युता, यत्नात्तदर्थं ।

(२) भो वयस्य, रत्ना कम्, कारिका दासीदुहिता, यत्नेनैव यत्नबोधिका,
रिचार्थं यत्तिष्ठं वदता ।

(३) तदा किं नु रत्नं ?

(४) किं याविका, तदा किं कथिता ?

राजा । वचन, कस्यापि ज्ञानधोवनया निरुद्धमभवाद्यादवस्था जीवि
नमिरपेक्ष्यते ।

विदू । उपेक्षितः ॥ भो, किं हरेदिं यत्नमपिरेदिं उमुचरन्
किं न मयाकि,अथ नं हन्त यथावाचयन्तीदतिः कथया को यथा नुक्त
मयाकथयदेवेय विदुषीयदि ॥ वराताते हन्ता उपेक्षितवति ॥ (१)

राजा ॥ अर्थमन्वेषः ॥ भिक्षुर्न किमुपेक्षितवान् मया पादितेयः वेने
हीन यन्त्रापि मया इति ॥ निरुद्धवतः ॥

विदू । किलेश ॥ हया कथयोरं हन्त कदा ता इति यन्त्र
रेव ॥ इति परिकल्पनः ॥ (२)

राजा । दुर्लभं नुक्तमवस्थायां वचनम्
तथाज्ञा यदभिलिं पुरः कुलीनी,
यदूयः विदुष्यकवारिकाभिलिं
यन्त्राणां यन्त्रपयानिचिममेति ।

विदू । भो वचन, हरे कन्त कथयोरं नान् पवित्रम् ॥ इति
प्रविशतः ॥ (३)

(१) भो, किमेतेष्वर्थमन्वेषितेः यन्त्रमेव किं न भवति, यथा
मन्त्रिकनाकदवस्था इति, कथया कोऽन्तः कुसुमभाष्यपरमम निरुद्धवतः

(२) हया कथयोरमेव मया, तथादात्मन्त यन्त्रवतः ।

(३) भो वचन, हरे कन्त कथयोरं, यावत् प्रविशतः ।

विदू । किं एतद् दासीर धोकार कारिकाः? इव दास मन्दमात्र
दुष्कृत्यवाचक्यसीदक्योचये विज्ञातम् उपविष्टम् मुञ्जतम् येन
मह्य । (१)

राजा । परमिदं किं भवति ॥ दाम्पुपनिवतः ॥

राजा । दुर्मारासिति पुनः पठति ॥

विदू । शार्ङ्गतोऽप्योच्यते ॥ ओ वक्त्राद्देव पीड्यादिषुकारेण दुः
साधारेण तान् कारिकाय पक्षरेण बोद्धम् । (२)

राजा । वक्त्राः निरुक्ततां ।

विदू । वं वक्त्रं चाप्येदि ॥ वरिक्तमप्योच्यते ॥ एवं चित्तकचयोः
भावः च मेवामि ॥ गृहीता निरुक्त्य च वदते ॥ ओ वक्त्राः दिष्टि
वदति । (३)

राजा । अथैतत् ॥ वक्त्रं चिच्छेत् ॥

विदू ॥ ओ, इदं ते च मर भवति ॥ तुमं केन इत्य चापि विदोः
पक्षरा को चको सुष्ठुमचाप्यपदेणेन निरुक्तोचदि ति । (४)

(१) किमेतदा दासाः पुनः कारिकाः? इव तस्माद्दासतादेव
दासक्यसीदक्ये विज्ञातयेव उपविष्टम् मुञ्जतम् विज्ञातम् ।

(२) ओ वक्त्राः, एतेषोद्गादितदारेण दुष्टकचरेण तथाः कारिकायाः
पक्षरेण भवितव्यम् ।

(३) एवं चित्तकचकः तदुक्तम् । ओ वक्त्राः दिष्टि वदति ।

(४) इदं तत् वक्त्रा भवितव्यं तस्माच्चापि विदोः वक्त्रा काश्च
सुष्ठुमचाप्यपदेणेन निरुक्तम् ।

राधा ॥ कर्णैः कर्णैः प्रकाशं ॥ कर्णैः, कर्णैः ।

विदुः । न दे इदं दत्तं । न वि कथं वा हतं हतं नानि विदुः ।
नानि विदुः । नानि विदुः । नानि विदुः । (१)

राजा ॥ कृतकर्मवलेः महादुःखीना यद्गतिः ॥ विविधा वदितव्यं ॥
मन्त्र, यज्ञः,

वीणादिगुणयन्त्राः कथयन्ती: विद्याभारतीविद्याः

मानवस्यपेति, केचि विद्वन्मता राजवंशीयः ।

अपि । विधायापुनर्मुने मुमया मयमभद्रं,

भाता निवाहनाभोजविनिर्दिष्टः।

॥ कृतः प्रविशति सुखात्तु वायुरिवा ॥ ॥

सुखं । न समावादिता चक्षुर्हि कारिका । तत्र चित्तव्यवस्थेति इति
इत्यादि कचरीवपादो गेहिकः कश्चिन्नान्नस्य । (६) ॥ १० ॥

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ (२) ॥ इत्युपनिषत् ॥

निद्रा। मेरा बचपन, बीस वर्ष का मेरा बचपनी आदिदिना । (४)

(१) य मे दृष्टव्यम् । अपि कस्या च वाचिहिता । तत्किं
 चरितेहिनेव हिना रंष्टं कस्याचं दृष्टमे ।

(५) न समावाहिता भक्ष्याभिः वाचिषाः तस्मादिभिरप्यहमवि
ज्यात् कर्त्तव्यमिहात् नहिनात्तत् त्वामहमि ।

(२) अविहृतं सुखम् ।

(३) मो. कथमेवा कथमागुची वाचिहिता ?

सुभं ॥ आकथं ॥ वधि, मेदा वयनयो मयीदि तदा तयोमिभदि,
वावि रस्य रस्य रोदधं, ता कचसीदरमुचकारा भविष, मेधका (१)

॥ इत्युभे आकथयतः ॥

राजा । वयसः पयसः पयसः । विधायापूर्वपूर्वमुनिनादि पुनः
पठति ॥

सुभं । वधि, दिदिवा वधि, रयो दे वधो, तुमं रस्य मयेदि । (१)

वाग । वधि, कीच परिहायसीवदाह रस्य मयं वधं करोति । (१)

विदू ॥ राजानं आकथिना ॥ ये भवानि, कीच रसा अयमनुषी
आविदिदा ? (४)

राजा । वयसः, वानिचयिष वयसनायेदिन ।

सुभं । वधि, रधिं वारिचाह वतयो मेधावतर्धं । (१)

विदू । वधि सुधावदि देवीवर्धं करोति । (१)

(१) वधि, यदा वयनयो मय्यवति, तदा तयोमिभ भवोपि इयैव
वधितयो ; तस्मात् कचसीदरमुचकारिता भूमा, वयसाव ।

(१) वधि दिदिवा वधि, रस्य मे वधमयनामेव करोति ।

(१) वधि, किं परिहायसीवदाह रस्य मयं वधं करोति ।

(४) वधु भवानि, वयमेवायनानुषी आविदिना ।

(१) वधि, रधिं वारिचाह वतयो मेधावर्धं ।

(१) वधि सुधावमे मे वधवर्धं करोति ।

राज ॥ कर्म ॥ किं ह्यत्र भविष्यदिति न च ह्यत्र मरणादपि
निवृत्तं चकारे यद्वापि । (१)

राजा । कर्मणः सुखमतीति, विमुच्यते ।

अत्रादृष्टं न भवति, सुखं भवति नित्यं कर्म
मार्गेऽपि भवति नित्यं कर्म नित्यं नित्यं कर्म
नित्यं कर्म नित्यं कर्म नित्यं कर्म नित्यं कर्म
नित्यं कर्म नित्यं कर्म नित्यं कर्म नित्यं कर्म

राज । कर्म, सुखं सुखः । (१)

राजा । सुखं ह्यत्र सुखं, न च भविष्यदिति न च ह्यत्र मरणादपि । (१)

विदुः ॥ कर्म निर्णयः ॥ सोऽपि कर्म, कर्म न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र
मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि
न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि

राजा ॥ निर्णयः ॥ कर्म कर्म, कर्म न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि
न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि

(१) किं ह्यत्र भविष्यदिति न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि ।

(२) कर्म, सुखं सुखः ।

(३) कर्म, सुखं सुखः, न च भविष्यदिति न च ह्यत्र मरणादपि ।

(४) सोऽपि कर्म, कर्म न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि
न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि न च ह्यत्र मरणादपि

पञ्च : भक्ति पतिनो विद्वन्महाशयः सन्मन्त्रालयसचिवः,

‘केहीदुमदुम करतकसंसारहिम मे वधुनि ।

नाम ॥ चाक्रान्तं ॥ दिवस समस्त, समस्त, मनोरथोदि दे
रतिचं भूमि मदी (९)

सुखं । अहि-तुर्म दम्भं कृपा, मन्त्रादधीना च, नार भद्रा दम्भं वनो
वीचदि । (५)

निद्रु ॥ पार्श्वतोऽप्येकोऽयं ॥ भो वज्रहस्तं कर्तुं वरवज्रमस्मिन्निदधतु
 वासविरहं हमाह ह्यम वज्रपादकमस्तुतमं लक्ष्मीपति । (४)

राज्य । शब्दः निपुणमुपयुक्तः । तथाहि ।

परिष्कारं दीनस्य नमः कृत्याद्भयम्

● **कुतोर्ध्ववशातः परिमितमत्राव हरितं ।**

इहं ब्रह्मन्मयं ब्रह्मण्युत्तराध्यायः.

कथाज्ञाः कथासुं वदति कश्चिन्निरूपयन् ।

(१) इदं वसुधैविधिः समावृत्तिः जगोर्योऽपि ते कृतार्थी भवेन्नरः ।

(२) सर्विः तन्मेव भव्याः स्वाध्यायौ च यत्नैः भवतां ह्येवं वस्योपवसि ।

(६) भो ब्रह्म, इदमहं ब्रह्मस्मिन्निह ब्रह्मवासाविराजिं ब्रह्म
ह्य मया ब्रह्मकृतं ब्रह्मते।

अपि च : किलमुरति किलान् पश्चिमीवज्जीतम्
 वदन्ति न तदात्मनोऽप्येताभ्याम्भ्याम् ?
 अतिवचपतितापसापिताज्ञा यथाप्याः
 कान्तुमपिगारं मन्त्राभ्यां वीति । ॥

विदुः ॥ मायेन भुवनात्किं गृहीता ॥ भो वचसः, चरं वदु उच
 चरो चररो ताह दम् पोवत्तवचरकितवभाकोमवमुवाचररो । ता
 पेवदु मर्गः । (१)

राजा ॥ गृहीतोऽपि विन्वजः ॥ अवि वदामहे ।
 परिश्रुतवात्पुत्रमुभयव्याकिं भोवभावावि वदामहे ।
 न स्यात्ततोऽपि तावक्का तवावकाही भक्तः कर्त्तुं यातु ।

सुभ ॥ वाचमर्गः ॥ वदुः, वदुः । मुदवाकुराचविताचिचरो भक्तः
 चरमर्गं मनिर्दुं पउतोः ता चरो चरं उच न मुने अपेक्षितुं दाव
 ॥ प्रकाशः ॥ अदि, वदु किदे तुमं वाचदा, वो चरं दे पुदो विदुदि ।
 (१)

(१) भो वचसः, चरं वदुपमोऽप्येताभ्याम्भ्याम् दम् पीतवामभर
 कितवभाकोमवमुवाचररोः तत् पवत्तु भक्तः ।

(२) वा विदुः वा विदुः, मुदवाकुराचविताचररो भक्तः चर-
 मर्गं मनिर्दुं पउतोः । तवावकाऽपरं पुनर्गं मुदमपेक्षितुं तावत् ।
 अदि वच कोमं मवावकाऽप्येताभ्याम्भ्याम् पुदमपेक्षितुं ।

विदू । भो हवा कसु लवा अपूर्वा श्रीः समावादिता । (१)

राजा । अथवा, कर्तुः ।

श्रीरेका अतिः प्रकाः कारिकातया वक्ष्यते ।

सुतोऽन्वया कर्मोपेय वेदवशात्तदम् ।

सुतं । अतिः अदमित्यादि तुल्यं दासिं, वा हवे भद्रिका एतेन
नविदापि कोपं न मुच्यति । (२)

वाग ॥ अथुभङ्गं ॥ सुवह्ने, अथपि न विरमति । (३)

राजा । अति न कसु यदीज्जे कुलमेव कोपमुपमे कर्तुं ।

विदू । भोदि, सुमुचिदो मन्त्रोपेय किं मुच्यति । (४)

सुतं । अतिः तुल्यं वद न वक्ष्यामि । (५)

राजा । अति कोपमे, कौमुदं समावादितापि न मुच्यते ।

विदू । भो हवा कसु अपरा देवी वाक्यदत्ता । (६)

(१) भो हवा कसु लवा अपूर्वा श्रीः समावादिता ।

(२) अतिः अदमित्यादि इत्यादीमपि न, वा हवे भद्रिका इत्येवम्
नवितापि कोपं न मुच्यति ।

(३) अति सुवह्ने, अथपि न विरमति ।

(४) भवति, सुमुचिदो मन्त्रोपेय किं मुच्यति ।

(५) अतिः लवा वद न वक्ष्यामि ।

(६) भो हवा कसु अपरा देवी वाक्यदत्ता ।

राजा ॥ कथं किं वा न रिक्ताया इदं मुञ्चति ॥

काव । सुवज्रद्रे, किं दाधिं करिष्ये ? (१)

सुव । अथि, इदं तमावविष्टमकारिणा इतो निष्कमाय ॥ (२)

॥ इति निष्कमो ॥

राजा । चार्थोऽप्येवमविवक्षते ॥ इतो देवि वाचस्पता ?

विदू । भो, मा कं इदं नर एवा अमु अपरा देवो वाचस्पता अदि
दीर्घरोषदारनि भविता । (३)

राजा । धिक्सुव ।

प्राप्ता कथमपि देवोऽप्येवमविवक्षते वा उच्यते ॥

राजाविवक्षते वाचस्पता अदिभविता भविता ।

॥ ततः प्रविशति वाचस्पता काश्चनमात्रा च ॥

काव । इदं वाचस्पता, अथ केचित्सुवद्रे दाधिं चार्थोऽप्येव अदि
दीर्घरोषदारनि भविता ? (४)

काव । इदं कथं विचरं अदिभविता दीर्घरोषदारनि । (५)

(१) सुवज्रद्रे, किं दाधिं करिष्यामि ?

(२) अथि, इदं तमावविष्टमकारिणा इतो निष्कमामः ।

(३) भो, मा अमु इदं नरा एवा अमु अपरा देवो वाचस्पता अदि
दीर्घरोषदारनि भविता ।

(४) अथि काश्चनमात्रा, अथ केचित्सुवद्रे दाधिं वा चार्थोऽप्येव
परिग्रहीता न्यममिका ?

(५) इदं कथं विचरं अदिभविता दीर्घरोषदारनि ।

वाच । तेन तर्हि तेषां मन्त्राणां । (१)

वाच । इदं इदं भद्रिणी तव निष्ठावति ॥ (२)

राजा । वयम् कोदानीं यिज्यामा इहका ?

वाच । भद्रिणि, मय कभीषे भद्रा मनोदि, तव तन्नेमि भद्रिणी
इत्य वदितव्यमिति विवृदि, तत उपवस्यदु भद्रिणी । (३)

वाच ॥ अथवाच ॥ अथवाच, अथवाच, अथवाच । (४)

राजा ॥ अथवाच ॥ वयम्, प्रजापते विज्यामहे ।

विदुः ॥ यद्येता कथे निश्चयति ॥

वाच । अथवाच, कुसुमिता कोमाविष्ठा ? (५)

राजा ॥ अथवाच ॥ देवि, प्रजयमानौरकाविष्ठा विज्यामहेति न
इहः तदेति, कनेतावेव तां पञ्चावः ।

वाच ॥ निर्वर्तते ॥ अथवाचमनुवाचुरागादेव इत्य मय वाचिदे जहा
कुसुमिता कोमाविष्ठाति, ता व गमिष्ये । (६)

(१) तेन तर्हि तेषां मन्त्राणां ।

(२) इदं, इदं भद्रिणी ।

(३) भद्रिणि, मया कभीषे भद्रा मनोदि, तथा तन्नेमि भद्रिणी
वरियावर्तव्यमिति, तस्मादुपवस्यतु भद्रिणी ।

(४) अथवाच, अथवाच, अथवाच ।

(५) अथवाच, कुसुमिता कोमाविष्ठा ?

(६) अथवाचमनुवाचुरागादेव मया वाचं जहा कुसुमिता कोमा
विष्ठाति, न गमिष्येति ।

विदुः । मोदि, नर दम्, ता मिर्द अर्द्धिः । (१)

॥ इति वायु मन्त्रे नृपति कल्याणिं कर्त्तुं द्रुता विमर्दं वाड
यति ॥

राजा ॥ अस्माकं अमुका दम्बम् अस्माकमुक्तं यजति ॥

विदुः ॥ अस्माकं ॥ मे मो, मा सुभ, दम्बमायि । (२)

आय ॥ अस्माकं यदीमा ॥ अदिमि, मेमा दम्, किं दम् विमर्दम्
आविर्दम् ? (३)

वाय ॥ विमर्दं यजते ॥ अय अयजत, दम् अय वायविता ॥
प्रकारे राजाजी यति ई अयजत, किं दम् ? (४)

राजा ॥ यदीमायि कर्त्तव्यं ॥ यजत, किं यदीमा ?

विदुः ॥ मे, मा विमर्द, अर्द्ध उत्तरं दादध्वं ॥ प्रकारे अय
दत्ता यति ॥ मोदि, अया किम् दुष्मेव आविर्दम् इति अय अय
अयि, अयि अयि अय दम् विमर्दं दम् । (५)

राजा । अय अय अय अय ।

(१) नृपति, यदीमा, महा विमर्दमायि ।

(२) मे, मे मा सुभ अय आयायि ।

(३) अर्द्धि, पय तावत्, किम् विमर्दम् आविर्दम् ?

(४) अय अयजत, दम् पुनः वायविता । अयपुन विमर्द ?

(५) मे, मा विमर्द, अय उत्तरं दादध्वं । आया अय दुष्मेव
विमर्द इति अय अय अय, विमर्दम् अय दम् विमर्दं दम् ।

वाच ॥ चक्रके निर्दिष्टः ॥ चक्रउत्त, एवापि वा चक्ररा तुष्टकरीये
चाचिचिदा ता वि चक्र वक्राचक्र विद्याः । (१)

राजा ॥ चक्रवर्त्तिका ॥ चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका इत्यं वि चक्रवर्त्तिका चक्र
चक्र विद्याः, न तु चक्रवर्त्तिका ।

विदू । चक्रं चक्रम् चक्रवर्त्तिका, चक्र चक्राणि चक्रवर्त्तिका इति विदुः
चक्राः । (२)

काच ॥ चक्रवर्त्तिका ॥ भद्रिचि चक्राणि चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका
चक्र, ता चक्रं चक्रवर्त्तिका । (३)

वाच । चक्र उच्यते, इत्यं चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका
चक्र उच्यते ॥ चक्रां राजानं प्रति ॥ चक्रउत्त, मम उच्यते इत्यं चक्रं चक्र
चक्र चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका, ता चक्रं चक्रउत्त चक्रवर्त्तिका, चक्रं चक्रवर्त्तिका । (४)
॥ इत्युत्तराच चक्रवर्त्तिका ॥

(१) चक्रवर्त्तिका, एवापि वा चक्ररा तत्र चक्रवर्त्तिका, तां वि
चक्रवर्त्तिका चक्र विद्याः ।

(२) चक्रं चक्राणि चक्रवर्त्तिका, चक्र चक्राणि चक्रवर्त्तिका इति विदुः
चक्रवर्त्तिका ।

(३) भद्रिचि चक्राणि चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका ।

(४) चक्रि चक्रवर्त्तिका, इत्यं चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका
चक्रवर्त्तिका, मम चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका
चक्रं चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका चक्रवर्त्तिका ।

राजा ॥ अहोमीन मुहीना ॥ हेहि,
 प्रवीरेनि मुवागिदमनि केवि न भवति,
 करिअमेव मो पुनरिति भविअमुपमा,
 न भि दोषोऽसीति, तन्निदमनि आत्ताअवि दया,
 किमेतत्किन् वहु कलमिति न बीछे मियत्त ?

राज ॥ अविआवे पडाअमाअवेओ ॥ अज्जउत्त, मा अज्जवा बीजा
 हेहि । कवे दण मं बीअवेअवा पायेदि । ता नमिअ । (१)

॥ इति निष्क्रमे ॥

विदू । भो, विदू न दण्ड, केमेव अदिअता दया नाकदण्ड,
 अवाअवाअविआ । (२)

राजा । भिक्षुर्हं, अतं परिभेजेक, वाअवा विगुढो न अविअत्ता
 देवः कोपानुअः ? पण,

अभुअे अज्जोअनेऽपि, अदमं नीतं परं नकला
 नीकला अविअेअरि अविने मोअे अवे निगुरं ।

(१) अहोमीन, मा अज्जवा अज्जमाअ, अहोमीन मो बीअवेअवा अज्जो,
 अज्जउत्तमिअमिअ ।

(२) भो, विदू अदण्ड केमेव अदिअता अवा नाकदण्ड, अज्जवा
 अज्जमाअ ।

अनायासवशीकृतं प्रभुतया चतुर्न निष्कारितं,
 योऽप्यस्य मन्त्रीकृतो हविर्वा, नृणां न मन्त्रः ।
 तदेति देवं मन्त्राद्विदुर्मन्त्राकारमेव मन्त्रिणाः ।

॥ इति निष्कारणी ॥

॥ स्त्रियोपनिषद् ॥

समय ३० मिनट: ३०

॥ ललः प्रदिङ्गलि मरुनिष्ठा ॥

मरु ॥ आकाशे ॥ कोऽपि नरः, अवि दिङ्मा तुर भङ्गिणीयमर्थे कथय
नाना नरेणा ॥ आकाशे ॥ किं भवति, कोऽपि कातो तद्वत् आकाशे च मरु
हन्ति, ता अविं दाविं वेत्तिष्यन् ॥ अथतोऽप्येवम् ॥ कथं दया कुरु कथ
ननाथा हरेदेवम् ॥ अथदि, तां जाय च उच्यते ॥ (१)

॥ गलः प्रविशति कदाचनमासाः ॥

काव्य॥ शोभाय ॥ वाङ्मये वचनमय, वाङ्मये, चरित्ररत्नो हार कम
कव्योत्तराचरो हमार बन्धिमित्रवचनार । (२)

मद ॥ उपपन्न ॥ इति ब्रह्मसूत्रे, [३] ब्रह्मसूत्राय नमः, मेव
वी रत्नं कलादीनि । (३)

(२) भोः योनाभिन्दे अपि दृष्टा मया धनुः कषात्रे वाङ्मनात्
 वदेति । किं भवति । भोऽपि वाङ्मना वाङ्मत् मतवोति, मत्तुपेदार्थं
 इच्छामि । कथमेवा कतु वाङ्मनात् इतश्चावच्छति, मयावदेवम
 ववर्षमि ।

(२) बापु रे बलनाथ बापु, बलिबलिबलिबा
बलि: बलिबलिबलिबलि ।

(३) यदि कदाचित् किंवा कालान्तरे अहोरात्रिक वृत्ति
आवते।

॥ अथ तादृशं दृश्यं भविष्यति । अथ यन्त्रं देवीं चित्तकण्ठ
 कुतनाकचिदादृशं, वाचादृशं मल दत्तं कल्पवृक्षोदृशं, वं चेत्यं मे पञ्च
 दशभिः, ततो मेव दत्तं विरहदलद्वितीयं वाचादृशं मेचित्तं, अथानि
 कल्पवृक्षोदृशं वाचादृशं भविष्यति, पदोदं चत्वारं भविष्यति चतुर्भिः ।
 तमेव च दृष्टिदो मेव पञ्चिकादृशं, ततो मातृदृशं तदा मन्त्रं तादृशं
 भविष्यति चतुर्भिः भविष्यति । (१)

अथ । अङ्गद्वये, धराया ऋतुं तर्ज्य, आ दत्तं परिचयवद्वा देवे
पूजितः । (२)

प्रश्न १ : क्या, दार्शनिकों को यह पता है ? (१)

मद । अङ्गुलमालायां नदिषो मुक्तामृताणां वापि दुःखदा, तुभं
विरर्षयति, उत्तमनीर देवीर ह्य वपाथ येन दधि । (४)

(९) तदा तथैवं भवितं, अथ कसु देवा विषयकलहभाना
 बद्धगता, वागरिकां जम वसे समीपस्था, वक्षिण्यं मे प्रवाही
 कर्तुं, ततोऽयं विरजितभर्षिदेवां वागरिकां स्मृत्वा, अथ काश्यप
 मातावेशधरिणी भूया, प्रदोषे शक्यं भर्तुर्गमयिष्यामि, जमवीर
 क्षिण्यं मे प्रतिपादयिष्यति, ततो माधवीकृतान्तर्यं तथा अथ भर्तुः
 वज्राग्नी भविष्यति।

(९) सुबहुने, हलाक खुनु लं, वा हवं परिणवकतां देव
वसवदि।

• (१३) यदि प्रश्नों में कुछ प्रमाण है :

(४) बहुसंख्येभ्यः भर्तुः कुलसदस्यान् आहूय यत्नात्, विद्वद्भ्यः प्रसादयन्, देवः सर्वं स्वीयं मेयिषा विद्वत् ।

कथं । अदिक्पुत्रा वा देवी, वा दत्तं प्रतिपादयति । परिभाषय
 वेत्ता ॥ कथं । दत्तं दत्ते कुरु कथा चक्षुःश्रवणमिन्द्रियेण कथापि मया
 वाक्यं वचादयना दम्भोत्तरमन्वसीद कथयितुं शिदि । ना दत्ति
 दत्तं पुत्रं भद्रिणीद विवेकः । (१)

॥ इति निष्कर्षो मन्त्रः ॥

॥ सतः श्रवति नदनाथं वादकपुत्रिणीं दत्ता ॥

॥ दत्ता ॥ दत्ताय नमः ॥

कथापि दत्तं वाराणसीतः कथायुक्तं वक्तुं,

वाक्येभ्यश्चमो हि ना श्रुतिपुत्रा वि भं मुवा तन्वति ।

कथुदेन मया तदा कथयति वादोः कथोक्तं चिदं

विश्वकथयति कथयन्तुपुत्रं वा मयाः करः ।

अथ मयादत्तं तवापि ।

मनसं मन्त्रेण दत्तं कथा तवापि मे

कामेनैतत्कथं पित्रं यमं वीर्यः विद्विमुक्तः ।

॥ अर्थमन्त्रेण ॥ श्रीः कृष्णाय नमः ॥

(१) अदिक्पुत्रा वा देवी, वा दत्तं प्रतिपादयति । परिभाषय
 वेत्ता ॥ कथं । दत्तं दत्ते कुरु कथा चक्षुःश्रवणमिन्द्रियेण कथापि मया
 वाक्यं वचादयना दम्भोत्तरमन्वसीद कथयितुं शिदि । ना दत्ति
 दत्तं पुत्रं भद्रिणीद विवेकः ।

आकाशः सर्वं अभिव्यज्य विष्णोर्वाक्यमर्चयति ॥ ३ ॥

अभिहितमिति चोक्तं प्रसिद्धं मते।

सूक्तं मन्त्रमिदं विप्रसीधमधुना, यथाहमस्मीत्यथ

विदुः कामिजनः शरीरचरणी नीलसुखा कदाचि ।

॥ विष्णवे ॥ तत्रास्मिन्विधावस्मान्मृतं ज्ञानुस्मिताभिः यथा
 कार्येभ्योऽप्यवधारयत् ईशा श्रीचण्डोपरमती तान्मेव मयस्मिन् विधा
 रिषां, तत्रादि ।

द्विषा सर्वसाधो भवति विदितासीति शब्दः

इषोर्दिष्टात्तर्षं कल्पति कथानात्प्रविषो ।

बडोदा सीमांत प्रकटवलि मैत्रव्यवधिर्भूः

त्रिणा वायेलाये चदचमिदिनालदुविधरा ।

प्रेक्षितम् मया महाभाग्येवमाद्य शब्दं विरचयति मन्मथः ।

॥ लक्ष्मिः प्रविशति गृहोदयमायः ॥

क्व ॥ कवरिमार्ग ॥ श्रीश्री भोः, कोकणीरात्मकादेवात्रि य तादि
 यो पिचवचकस्य विचकवरिमार्गो चासीत्, जादियो मम कथाकारो
 कस्य पिचवचकं सुविच भविष्यदिति तत्तेजि । ता भाव मनुच पिचव
 चकस्य विचैरुत्तं ॥ परिक्रम्यकतोक्त य ॥ कथं, रवो पिचवचको मम
 हर्भं हव दिवं कलोचनो विदुहि, मम तत्तेजि मं हव पठिवायेदि,
 ता भाव चं उववयामि ॥ हस्तुयस्त ॥ मचदु मचदु पिचवचको । भो
 वचक दिहिम मने हर्भं कमेचिकमविहीह । (१)

(१) कैलासीयस्यैवमपि न तादृजः प्रियवचनक इदमवतिष्ठति ।
 तीव्रवर्षित, तादृजो यमकवाक्य इह प्रियवचनं न तावद्विधीति । तत्र

राजा । वहे बहादुरेविचरि कान्ता ताकन् विनयविह्वल इति ।

निद्रु ॥ करिअन्ताकोलाय च बहुरे ॥ मोः पेसा पेसाः रयो वसु मुद
काकुनाचकिन्नविचरि, कन्ताचकिन्नविचरि, विच कन्ताचकिन्नविचरि
इरकाचकिन्नविचरि मन्त्रं बहुराखी । (१)

राजा ॥ निद्राय बहुरे ॥ वहे, रत्नमुपवर्णि पवीरचित्तमदः ।

तत्त्ववि ।

कथाम् भैरवः प्रभवति भुवमन्त्रानिदीये विह्वलः ।

अतः प्राप्नु रयो मे पुनरिति मन्त्रि कन्ताचकिन्नविचरि ।

कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि

कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि ।

अपिच । कान्ताचकिन्नविचरि, कन्ताचकिन्नविचरि, कन्ताचकिन्नविचरि ।

कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि ।

कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि ।

कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि ।

तदुत्तिष्ठः तैव माधवीकृतान्त्रये मन्त्रा, निद्रायकोलायकम् इति

वाक्यादः ।

(१) मोः, बहुरे वयोः इव वसु मुदकाकुनाचकिन्नविचरि, कन्ताचकिन्नविचरि

कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि कन्ताचकिन्नविचरि मन्त्रं बहुराखी इति ।

तथापि ।

अथर्वशिखरं दृष्टिं योऽपि दृष्टानि न वदति ॥

अथर्वनि चमं कथयन्ते रक्षकं योऽपि ॥

अदति यज्ञो गच्छामीति अथर्वभूतायते

रमयन्ति तदा यज्ञेनया तथापि हि कामिनी ।

अथे कथयन्ति यज्ञकः तन्निष्ठं यज्ञे विदितः काश्चं कथामी
देव्यं वाक्यदत्तक ।

॥ ततः प्रविशति वाक्यदत्ता काश्चनमाका ॥

काव । अथे कथयन्ते, यथं दत्तं नद वेवधारिणी भवितु
वाक्यरिक्ता यज्ञकं यज्ञिपरिच्छादिति । (१)

काव । अथे यथथा भवितुं नद निवेद्येति । अथवा चित्तवाचिका
दुकारे उच्यते । यज्ञकं यज्ञे दे यज्ञं उच्यते इति । (२)

काव । तेन हि तदा तर्हि दत्तं यज्ञकः । (३)

काव । दत्त दत्त भवितुं (४) ॥ इति परिच्छादः ॥

॥ ततः प्रविशति कथायुक्तो यज्ञकः ॥

(१) इति काश्चनमाके यज्ञमेव यम वेवधारिणी भूमा वाक्यरि
क्ता वाक्यपुस्तकभित्तिरिक्ताति ।

(२) यथयन्तथा भवितुं निवेद्येति । अथवा चित्तवाचिकादारे य
ज्ञे उच्यते यज्ञकं ते यज्ञकमुच्यते इति ।

(३) तदा तर्हि यज्ञकः ।

(४) दत्त दत्त भवितुं ।

वाच ॥ कर्त्तुं दत्त ॥ तव चरं चित्तवाचिकादुदारे पदद्वन्द्वं युक्ते
चदि, तव तर्कानि चाचरा चाचरिचानि । (१)

काच ॥ भद्रिचि दरे वा चित्तवाचिका : ता दधमेव चित्, चरिच
चत्तवाचका चरं देति । (२)

॥ ददि होदिकी ददामि ॥

चिदू ॥ तवने उच्यते चक्षितं ॥ चक्षुर्दे, चरिचो चतु दुर चिदी
चक्षमावादेवेति । चध चाचरिचा दधिं चदि । (३)

काच ॥ चक्षुषा ददामि ॥ ये ददा । (४)

चिदू ॥ ददुा चक्षितं ॥ ददा चक्षुमेव देती चाचरिचा । (५)

वाच ॥ चरं चित्तवाचिका : चरं, चरं चक्षितं । (६)

(१) चचा चरं चित्तवाचिकादुदारे पदद्वन्द्वं युक्ते, तथा तर्कानि
चाचरा चाचरिचानि ।

(२) भद्रिचि, होदिका चित्तवाचिका : तच्चादिदेव निव : चक्षमादि चक्ष
चक्षमावादेवेति ददामि ।

(३) चक्षुर्दे, चक्षुः, चतु तथा ददा, चाक्षमावादावेति : चध चा
चरिचा ददामि चतु ।

(४) चतु ददा ।

(५) ददा चक्षुमेव देती चाचरिचा ।

(६) चदि, चाक्षमावादे चरं चक्षितं ।

विदू॥ भेदि वाचरिहः रक्षो वाचरः । (१)

वाच॥ विदूषः काञ्चनमाकाशमनेकवर्ति ॥

वाच॥ भविषि रक्षः ॥ वदुःखः तर्जयन्ति ॥ वदुःखः सुमरिवादि
रक्षः वचनं । (२)

विदू॥ तुषरदु तुषरदु वाचरिवा रक्षो वदु पुनरिवादी उग्रव
दि भयं निवर्तयन्ति । (३)

॥ इति वरिष्ठमति ॥

राजा ॥ वीर्यं वाचमनं ॥ उग्रवर्तिवाचमनमपि वि
विदुःखमनुमानति भे-जनः ॥ वदुःखः ।

तीव्रः वाचमनो न तथादी वाचो वदुःखे ।

नर्पति ग्राहयि विराममर्थमकामतो दिवः ।

विदू॥ वाचर्य ॥ भेदि वाचरिहः रक्ष वदु पित्रवर्तुः तुमरं
उद्विष्य उग्रवर्तिवदु रमोदि । ता निवेदेति ॥ वदुःखमर्थं । (४)

वाच । विरहावर्ति ।

(१) भवति वाचरिहः इत वाचरः ।

(२) भविषि रक्षमिदं । वदुःखः, वाचरिहोदं वचनं ।

(३) वदुःखः वदुःखः वाचरिहः । वदुःखः पुनरिह उग्रवर्तिम
वाचः वदुःखः ।

(४) भवति वाचरिहः रक्ष वदु मित्रवर्तुः तुमरं वाच
वाचमर्थं वचनमिति, ता निवेदेति तां नवानमनं ।

शिवः । राजावतुल्यः । ये वयसः, विदितः सत्यः, दया, श्रु मर
करीदा कथयिष्ये । (१)

राजा ॥ वरुण वरुणोत्तम ॥ आर्यो वरुण ॥

पिण्डः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

एवम् । कथञ्चन । विधि कथञ्चिन् ।

“विनाशपूर्ण” समुदायों का तब दृष्टि, असाध्यकारी। अरिः।

रक्षाकर्मीभिः ततोदधकैः कश्चिद् दण्डाद्योपयैः ।

रामकृष्णमठपरिषद्, रामकृष्णमठवाराणसी

कङ्कालि मलमङ्गलपङ्क्तिराष्टीक्षेपि निर्मलपद्म ।

कथं ॥ अथानुसन्धानं ॥ अथानुसन्धाने दृष्टे कथं कर्तव्यं ॥ अथानुसन्धानं ॥
पुनरपि कथं आचरिष्यामि, अथानुसन्धानं ॥ (३)

काव्य । अत्रिपि, इत्येवमत्रिपि कथं कथं काव्यविचारं नुरिपि
न इत्यत्र काव्यविचारः । (४)

(९) भी मजदूरीया रूढ़ि-रवा कतु मया आनीता मजदूरीया ।

(५) अनुसूची :

(६) काव्यमनात्, हर्षं कथं जलमिति चाद्यनुक्तः पुनरपि कथं
मनसि स्थितिः अथो चाद्यर्थः

(४) यदि, ह्यभिदं, सि पुनरुचरं वाचयिष्यती पुनराची न पुनरुचरं
संभाव्यते ।

१०. विदुः सा विदुः इति शब्दः कथं प्रयुज्यते ?
 विदुः इति शब्दः विद्वान् इति अर्थः । (१) विदुः इति शब्दः कथं प्रयुज्यते ?
 विदुः इति शब्दः विद्वान् इति अर्थः । (२) विदुः इति शब्दः कथं प्रयुज्यते ?

॥ भगः प्रविशति वाचकदेनातिशयिणी कर्मरिक्ता ॥
 वाच ॥ वैदेहि ॥ दिङ्मिवा दमिवा निरद्वितीयेति दत्तादो वज्रीद
 वाजादो विष्णुमयी केषात्रि च कश्चिद्विः ता दार्ढि किं कश्चिद्विः ॥
 ॥ इति वाचं विनाशनि ॥

विदू। ज्ञोः किं ब्रूया विद्वन्निधि, विनीहि' इति पठित्वादि॥१॥
भाषा। स्वयम् तदेव विद्यायोगि ।

नाम ॥ विद्वत् ॥ परं दार्ढ्यं ॥ सर्वं ज्ञेयं ॥ अतोऽयं ॥ अतोऽयं ॥ अतोऽयं ॥
 रदा भविष्यति ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥
 परिभृता ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥
 विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥ अतो विद्वत् ॥

(१) भोः, बहा देवी नाम्ना यज्ञयते हिं करिष्यति: धामरिका पुन
नीचि कोति।

(२) दिव्या अनेन विरचिदेवोक्षेने चक्राः पञ्चीत्याद्यातो निष्ठा
जली केनापि न चक्षितारिः तत् किमिदानीं कुर्यात् ।

४. (५) भेद किं मुक्तद्वय निवृत्ति, विनाश, अथ प्रतीकारः ।

(३) वरनिर्वाहं कर्मोपशान्त्युदात्तं उपरागं भवित्वाभिः ।
पूर्वादिगणकमनुपायनाया सुखजनना नष्टदेका परिभूया विव्राभिः ।
ब्रह्मसद्वनमेकवादफले मया ब्रह्मकपीतिष्ठं करिष्यामि ।

॥ इति पुनः कष्टं कष्टं दातुमिच्छति ॥
 ॥ रात्रौ ॥ निद्रा कष्टं ॥ कष्टं निद्रा मे वानरिणा ॥ इति कथाया
 समाप्तिः ॥

॥ चतस्रस्तमिनां कष्टमेवास्मिन् मे,
 मरितमपि विमुक्तं मं तदापात्रमेव
 अस्मिन्मपि निरोद्धुं जीविहं जीवितेह,
 चकमिह मम कष्टे वात्रपात्रं निधेहि । ॥

॥ इति वात्रपात्रमाचम्य कष्टं ददाति ॥ कष्टे, दयंमया इति।
 निद्रा। मे। इत्येवं। नर चपात्रपात्रावली मविन्देवी चकमि
 परिच्छिन्ने । (३)

॥ ततः प्रविशति कचकला काचकलाया च ॥

कच। इत्येव काचकलाया, तथा चकचिचिचिदं चकचकं चकवी
 रिच चकचकवीद नर चकचिचिचिदं चक, ता दाति कचकला ननुच
 चकचकं चकचकं । (२)

(१) मे। इत्येवं, यदि चकचकलावली भूमा, देवी चकचक
 परिच्छिन्ने ।

(२) चेति काचकलाया, तथा चकचिचिचिदं चकचकं चकवी
 चकचकला तथा चकचिचिचिदं चकचकं चकचकं चकचकं चकचकं
 चकचकं चकचकं ।

राजा ॥ स्वामी ॥ किमीतपि न्युतं देवा? तन्मयेवा देवीकवादनेत्यत्र
मति निराशीभूताः काः ॥ इत्यधोमुखश्चिह्नि ॥

विदुः । भेदिः । तुमे पितृ अतापयं उन्मत्तिय विपद्यवति,
वेत्तापिन्नोपिदेव भद्र पितृवचसो दत्त आसीदो । नर मन वचनं
व पतितावति, ता वक्तु इमं सदापार्थ ॥ इति अतापयं इत्येवमिति ॥ (१)

बाव । इत्ये वक्तव्यमात्रे, इत्येव इत्य सदापार्थिय विपद्य, मेव
वक्तुं इत्ये, दुष्टकर्मका च, चमदो करेषि (१)

काव । मे देवी आकरोति ॥ अतापयमेव वक्तव्यमेव वक्तुं, ताव
वति ॥ इत्ये, वक्तव्य इत्ये अतापय विपद्यवति कर्तुं, देवी इत्ये वक्तव्ये
वक्तुं इत्ये वक्तव्ये वक्तुं इत्ये वक्तव्ये । आकरोति, तुमेपि चमदो
रोति । (१)

(१) भवति, मे पितृ आतापयमुद्यम विपद्ये इति वेत्तादृष्टमा
चितेन मया पितृवचसोऽप आसीतः । यदि मे वचनं न सदापार्थ, तदा
पत्न इमं अतापार्थः ।

(१) चेदि वीक्षकमात्रे, इत्येव अतापयमेव वक्तुं इत्येवमेव वक्तुं,
इत्ये दुष्टकर्मका च वक्तुः कुर ।

(१) इत्ये, वक्तव्य तावदात्मनोऽविपद्य कर्तुं, देवा दुष्टकर्मका
वक्तुं इत्ये वक्तव्ये कर्तुं इत्ये वक्तव्ये । आकरोति, मत्पि चमदो भव ।

यत्नः कर्मणः अविश्वस्यन्त मत्तः अविश्वसिः अतः ॥ अथ ॥
परिदे । (१)

विदुः ॥ अविश्वसं ॥ भो वयस्यः कर्मणो नं यत्नार्थं देवीर वयसादी
नियन्ताः । (२) ॥ इति रात्र्यवसन्त्येकवर्णि ॥ कर्मणोऽपि विद्यायाः
साधकत्वात् ।

रात्र्यः ॥ कर्मणः ॥ कर्म भोः कर्मः ।

किं देवाः कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः

किं न वयसिः कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः

वयसा दीनानि कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः

कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः

ततः किमिदानीमपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः कर्मणोऽपि विदुः
प्रविशामि ॥ इति निष्काशाः ॥

॥ अतीयेऽहः ॥

(१) अविश्वस्यन्त मत्तः अविश्वसिः अतः ॥ अथ ॥

(२) भो वयस्यः कर्मणो नं यत्नार्थं देवावयसादी विपद्यमानं ।

॥ अथ चतुर्थोऽङ्कः ॥

॥ ततः प्रविशति रत्नमन्त्रामादाय वाचा सुसज्जता ॥

सुखं ॥ अकरुणं ॥ हा पिचकहि वाचगिरि, हा लज्जासुर, हा बहोमन्त्र
बल्लभे, हा उदारबीजे, हा भोचदंभणे, कहि गदा दानिं तुमं मर पेक्खि
दम्मा ॥ इति वेदिति ॥ ऊर्ध्वमन्त्रोक्तं निम्नम् ॥ हेतो देवदत्तः, अकरुणः,
असामान्यरूपोऽसौ तादृशी तुह मर जिमिदा, ता कोच उच ईदिथ
अमन्त्रकारं प्रापिता । इत्यहं रत्नमन्त्रादि, जीविनिराशया तया, एक
कवि वल्लभः इत्ये पञ्चिवादेति भविष्य, मम इत्ये कर्मविदा, ता
माह वल्लभं चन्देवामि ॥ मेष्याभिमुखमन्त्रोक्तं ॥ अहं कथं इतो म्मु
बल्लभो मन्त्राय इह इत्य वाचकहि, ता इमंश्चिं इत्य पञ्चिवादेति ।
(१)

(१) हा अकरुणहि वाचगिरि, हा लज्जासुर, हा बहोमन्त्रबल्लभे, हा
उदारबीजे, हा भोचदंभणे, सुख मनेदानीं तं मेधितया । हेतो देवदत्तः,
अकरुणः, असामान्यरूपोऽसौ तादृशो मया यदि निर्धिता, मन्त्रकं मुक्खिदु
ऊर्ध्वमन्त्रकारं प्रापिता । इत्यहं रत्नमन्त्रादि, जीविनिराशया तया, एक

॥ ममः प्रविशति चोद्योऽव्ययः ॥

अथ । ईशो भोः, चक्षुः कस्य विषयवशेन प्रकादिदाद देवीह वाच
प्रदत्ताह वज्रपादो मोचिषः, महत्प्रदिष्टेति मोक्षफलप्राप्तिं उद्दरं
कृतं मे सुपूरितं, चक्षुः इदं पदं चक्षुःशुद्धिः, कदाभरणं च, दिष्टं
तव वाचं हासिं विषयवशं मेचित्तं । (१) ॥ इति परिक्रामति ॥

सुखं ॥ इदमो वदयोपपन्नः ॥ चक्षुः श्रवणं चित्तं हृत्
मनः । (२)

स्मि ॥ वृष्टा ॥ कथं सुखदं, इत्येवं विचिन्तं रोदधति किं नु
कस्य वाचरिचक्षुः कदाहिं वसुतः । (३)

आह्वयक चोद्योऽव्ययः भविष्यः, मम चोद्योऽव्ययः, तदाकम्
आह्वयकमेव भविष्यति । अथे कथमेव कस्य आह्वयकं वदन्तः इति चालच्छति,
मदमेव इति मतिपादकमिति ।

(१) अथ कस्य विषयवशेन प्रकादिताया देव्या वाचप्रदत्ताया कस्य
वाचोचविषयः, कदादादत्तैर्वैदिकशुद्धेः सुपूरितं मे उद्दरं कृतं/चक्षुः
पदमभरणमुक्तं कदाभरणं इत्येतन्महाप्रदिष्टायां विषयवशं मेचित्तं ।

(२) चक्षुः श्रवणं चित्तं हृत् ममः श्रवणं चित्तं ।

(३) सुपूरितं, विचिन्तितं इत्येवं किं नु कस्य वाचरिचक्षुः कदा
हिं वसुतः ?

सुखं । एवं ह्यत्र निवेदयन्ति वा यन्तु तपस्विनी देवोऽ उक्त
इति वेदितेति प्रवादं कुरुक, चतुर्वर्त्तना आसीव कविं वीदिति ।
(१)

विदु ॥ वेदिते ॥ भेदि वाचरिह, वा चतुर्वर्त्तनायमेवे, वा
मिदुभाविनि, अदिनिदुरं दे देवोऽ करं । (२)

सुखं । ह्यत्र राजमार्गः, तथा वीतिनिराजवा आर्त्तवर्त्तनाय
इति वेदितेति भविता, मम इति समर्पितः। तपस्विनी चतुर्वर्त्तना
इति । (३)

विदु । वाचं वचनं कर्त्तुं विधातु ॥ भेदि, कथं मम इति वेदितेति
इति वेदितुं इत्येव प्रवादः । (४) ॥ इत्युभौ वदतः ॥

सुखं ॥ अर्त्तवर्त्तना ॥ तत्र ह्यत्र चतुर्वर्त्तना करमो अर्त्तवर्त्तना
इति । (५)

(१) अर्त्तवर्त्तना निवेदयन्ति वा यन्तु तपस्विनी देवा उक्तवित्ती
वेदितेति प्रवादं कुरुक, चतुर्वर्त्तना आसीव सुखं वीदिति ।

(२) भवति वाचरिह वा चतुर्वर्त्तनायमेवे, वा चतुर्वर्त्तना,
अदिनिदुरं ते देवाकरं ।

(३) ह्यत्र राजमार्गः, तथा वीतिनिराजवा आर्त्तवर्त्तनाय
इति वेदितेति भविता, मम इति समर्पितः। तपस्विनी चतुर्वर्त्तना
इति । (४)

(५) अर्त्तवर्त्तना अर्त्तवर्त्तना प्रवादं इति वेदितुं इत्येव प्रवादः ।

(६) तत्र ह्यत्र चतुर्वर्त्तना करमो अर्त्तवर्त्तना इति ।

मिदू ॥ विविधः ॥ चक्राः उपर्युक्तैः केचन ज्ञानार्थेन आचरित्या
निरुद्धाश्चिदं विचक्षणं विवेकेति ॥ (१)

सुब ॥ अथवा तस्य दशै रत्नमयी ददाति ॥

मिदू ॥ अथवा, निरुद्धं विवेके ॥ यैदि, सुबो उच रदिवत्
चक्रहारस्य ज्ञानमयो ॥ (२)

सुब ॥ अथ, अथवि केचनैव पुनरुक्तं ॥ (३)

मिदू ॥ ततो तदा किं भवति ॥ (४)

सुब ॥ ततो वा उच्यते केचन, दीपे विचक्षण, सुबुद्धे, विविधं
तत्त्वम् अथवाति भवति, रोदिहं ज्ञानम् ॥ (५)

मिदू ॥ अं कथिदं एव तदा, अथवाचनदुष्टेन इति वा परिचर्य
अथवा महाविमलमुपकार तदा रोदिहं ॥ सुबुद्धे, विचक्षणं
दाति कथि ॥ (६)

(१) चक्राः उपर्युक्तैः केचनैव आचरित्या निरुद्धाश्चिदं विवेकेति ॥

(२) भवति, सुबो पुनरीदृश्याचक्रहारस्य ज्ञानमयो ॥

(३) अथ, अथवि केचनैव पुनरुक्तं ॥

(४) तदा तदा किं भवति ॥

(५) तदा वा उच्यते केचन, दीपे विचक्षण, सुबुद्धे, विविधं तत्त्वम्
अथवाति भवति, रोदिहं ज्ञानम् ॥

(६) अथ, अथवि केचनैव पुनरुक्तं इति वा परिचर्य
अथवा महाविमलमुपकार तदा भवति ॥ सुबुद्धे, विचक्षणं
दाति कथि ॥

सुखं । यथा, द्रुपेः कृतुः भद्रः देवीभक्त्यादिः निजनिष्ठः, यद्विचरिष्या
मन्त्रं गच्छेत् । ता भद्रं भवति । सर्वं देवीर भक्त्यादाह उरिपरिची
भविष्यति । (१) ॥ इति निजनिष्ठः प्रवेष्टवः ॥

ततः प्रविशन्त्यग्नयेऽश्विनः ।

राधा ॥ विविध ॥

अथान्तेः प्रथमैः, मिथेन वनस्पतः, चित्तापुष्ट्याश्रितं

वैजयंते वरेण, पादकानिर्धयेः कवीनां पुरः ।

ममदावजिन्मयानता न हि तया देवी, सदस्या यथा.

अथापि न तदेव वाच्यमिति. कोपेऽवधीतः स्यात् ।

॥ मोक्षार्थं विचारः ॥ नावहिदार्जो देवो यन्नाहिलायां, यन्नाहिलायां
विचारः देवो भा यन्नाहिलायां ?

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

સાચું પહે પ્રથમરાજ્યને વિધીય.

काष्ठः समवाहयमानैव संभवति

अन्धे जल विषयमा श्रद्धां प्रविष्टा ।

॥ विधिनाथ ॥ श्रीऽपि मे विनामस्तुते स्वामीकः, श्रीऽपि रक्षा संवत्..
नवरात्रयोः शम्भोवद्वरिणे ॥ इति निःशेषिणि ॥

(१) आर्यः एव सन्तु भर्ता देवीभवन्ती निजामः स्यादिति निजाम
 स्यादेव नतः । तद्व्याख्याः ; यद्यपि देवा वायव्यदेशायाः परिवारिणी
 भविष्यन्ति ।

विदू॥ वयभुजं । कमाचवितुं कमाचवितुं विचरवितुं । (१)

राधा॥ कमाचवितुं कमाच॥

जायाः परिचरिताः कमाचवितुं कमाच॥

विद्विषा मया मयाचवितुं कमाच॥

जीवितुं कमाचवितुं कमाचवितुं कमाच॥

जायाः सुदुरमयाः कमाचवितुं कमाच॥

विदू॥ भो मा, कमाच कमाचवितुं कमाच देवी कमाचवितुं कमाच
वितुं कमाचवितुं कमाच मया कमाचवितुं कमाच॥ (२)

राधा॥ कमाचवितुं कमाचवितुं कमाच मया कमाचवितुं कमाच देवी ।
कमाच मया कमाचवितुं कमाच॥

विदू॥ भो, सुदुरमयाः कमाच कमाचवितुं कमाच देवी कमाचवितुं कमाच
कमाचवितुं कमाच॥ (३)

राधा॥ कमाचवितुं कमाचवितुं कमाच मया कमाचवितुं कमाच॥

विदू॥ कमाचवितुं कमाच॥

राधा॥ कमाचवितुं कमाचवितुं कमाच मया कमाचवितुं कमाच॥

(१) कमाचवितुं कमाचवितुं विचरवितुं ।

(२) भो मा, कमाच कमाचवितुं कमाच देवी कमाचवितुं कमाच
कमाच मया कमाचवितुं कमाच॥

(३) भो, सुदुरमयाः कमाच कमाचवितुं कमाच देवी कमाचवितुं कमाच
कमाचवितुं कमाच॥

महादेवे नमः ॥ नमः ॥ महादेवाय नमः ॥

सुखाय नमः ॥ नमः ॥ सुखाय नमः ॥

नमः ॥ परिशेषाः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

विदुः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

राजा ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

विदुः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

राजा ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

(१) नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

(१) नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

(१) नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥ नमः ॥

विश्वकर्मा ॥ उपरिक्त ॥ मरुतः मरुतः देवः । देवः विष्णोः चरिते, दम
यतो विमयेन ।

राजा ॥ उपरिक्त ॥ विश्वकर्मा, अति विष्णोः कोमकाः ।

विष्णुः । देवः मरुतः ।

राजा । मरुतः, दमयन्, मरुतः, अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः । विश्वकर्मा
यन्, तत्त्वयन् मरुतमतिविष्णुतः, योऽनुष्ठितमि ।

विष्णुः । देवः मरुतः । इतो देवा देवात्कल्पितो देवाभिरमेककरितु
रनपत्तिदुर्विषये मरुतः मरुतमृष्टय मरुतः, दमयन् विष्णुदुर्गां
क्षितक कोमलपुष्पेर्द्वारमवष्टभ्य, येन मरुतमृष्टयमारुह्यन् ।

राजा । तत्त्वयन् ।

विष्णुः । तत्त्वयन् कोमलपुष्पेर्द्वारमवष्टभ्य अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः
मरुतः, अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः मरुतमृष्टय मरुतः ।

विष्णुः । मे, मरुतः अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः । (१)

राजा । तत्त्वयन् ।

विष्णुः । देवः ।

✕ योऽनुष्ठितः विश्वकर्मा मरुतमृष्टय मरुतमृष्टयं दिविमृष्टयम्,
विष्णुमेवापरेण विष्णुमृष्टयमपीत्यनेन दमयन्,
मेवादायामिमुष्टयम् दमयन्मोत्पिष्टयमिष्टयम्,
अथादायामिष्टयमिष्टयमिष्टयमिष्टयम् दमयन्मोत्पिष्टयम् ।

अति ॥

अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः, अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः,

मरुतमृष्टयमिष्टयम्, अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः, अतिराम्यतमयोऽयमनुष्ठितः,

आकाशवाणिज्ये, कलकत्तावाणिज्ये प्रथमं बन्धे

राजा । कथमस्मदीयान्यपि वस्तानि भग्नानि ?

विष्णुः । इत्येतेन वृजसूतात् प्ररक्षणीयमस्मिन्निषेधो वाः ।

विद् । वेद्, वेद् भवं, विद् चक्षेदि' इति प्रत्ययान्ति ॥

राजा । बाहु, कोमलपते, बाहु, मृत्युमपि ते बाहुः क्वचि विरिष
कोऽपि पुनश्चकारमेवं वर्जयन्ति । ततस्ततः ।

विषय । देश, लोको वनस्थानपि योऽस्तेषु मनुजानां ज्ञातव्यं ज्ञानयोः
सापेक्षिणा, महारजसिन्हादिकमायनीयेष्वेवमनुमीमानः, अनीयनी
प्राप्त्युत्तमः ।

राजा । वसुधैरे, उपानां भोगभरायः, मर्यादां मन्त्रादपि
विना इति।

मनु । न देवो चापवेदिति विजयधर्मका उक्त भिन्नाभा ।

॥ ममः प्रविशति काव्यभाषा ॥

काङ्क्ष । चाकान्ति हेभीर, जह नह, शोच कलकलाति, रदं रंद्वा
तिथं चञ्चलतस्य हवेति ॥ इति परिकल्पामोक्ष चम्प । शैवोक्तु भङ्गा,
ता पाव च लक्षण्यानि ॥ चण्डिका ॥ भेदु भेदु भङ्गा । भङ्गा, देवी विच
देहि शोच कलकलितोदो, समरविहि पाव, इन्दुनातिचो चाकदो,
ता केकह भङ्गा । (१११)

(१) चात्राणां हि देवाः, यथा गन्ध, वेदि, इत्येतेषां चिकित्सायां
मुक्त्यर्थम् । एष खलु देवः, तस्यान्वेनमुपवर्धामि । गन्धतु गन्धतु भर्ता,
देव देवी विद्यापयति, एष खलु खल्विनीतः, यन्मरविह्वितांश्च, देव
यन्मरविह्वितांश्च तपसात्तदेव ।

शक्त्या च विजयः कौतुकमैश्वर्यादिभिः, ततः जीवन्मुक्त्या ।

काष्ठ । ये महा आचरेदिति ॥ निष्कल पिच्छकारकेनैश्वर्यादि
विषयैः प्रविशति ॥

येटी । इदं इदं ज्ञेयम् ॥ ऐश्वर्यादिभिः परिक्रामति ॥

येटी । इति महा, ता उपपन्नं ज्ञेयम् । (१)

ऐश्व ॥ उपपन्न ॥ ज्ञेयं, ज्ञेयं, महा ॥ पिच्छकारकेनैश्वर्यादि,
जज्ञेया आदि ज्ञेया ॥

पञ्चमस्य चरते इन्द्रस्य, इन्द्रादधिक्येति ज्ञेयमात्मनः,

तद्वैष्णव, चक्र, कर्मरस्य विरस्य सुपरिहितमस्य ।

देव-विः

धरणीर मिथ्येति, आकाशे महीधरो, ज्ञेयं ज्ञेयम्,

महात्म्येति ज्ञेयम्, इत्ये, विष्णुः, देवि आचरति । (१)

(१) इति ज्ञेयम्, तदुपपन्नं ज्ञेयम् ।

(१) प्रथमतः चरते इन्द्रस्य इन्द्रादधिक्येति ज्ञेयमात्मनः,

तद्वैष्णव, चक्र, कर्मरस्य विरस्य सुपरिहितमस्य ।

देव-विः

धरणीर मिथ्येति, आकाशे महीधरो, ज्ञेयं ज्ञेयम्,

महात्म्येति ज्ञेयम्, इत्ये, विष्णुः, देवि आचरति ।

1974 : श्री राजभा. जयसिंह मोहित, के. भंडारी, श्री जयसिंह मोहित
श्री राजभा. जयसिंह मोहित, के. भंडारी, श्री जयसिंह मोहित

देव । देव, किं अपिदेव वदत, तं मे विचक्षण मयि ब्रूतुं, तं
मे हनेति चरं, मृत्योः मन्त्रमवधेय । (२)

राजा । भो, कस्तूर ! देवी, तुमकी ही सहाय्यसे ही मैंने जीवित रह पाया ।
 राजाका यह कहना सुनकर, कस्तूर ने देवी के चरणों में गिर पड़ा ।

पेशी । मं महा शकवेदिनि ॥ निष्कल शकवदलका वद प्रविनिमि ॥
 शक । कंधवमाणे जगदासीदे शकवेदिनि ॥ प्रविनि मे गच्छि इत्य
 वासिद जगदासीदे । (२)

काव्य । साहित्यसंग्रहमात्रे चतुर्दशे देशीयता शब्दपरिचीति (५)

काला । लङ्घिणि, वसो-काया, एव अयमप्यहं-वेदी । (३)

काव्य : उपन्यास : श्रेष्ठ श्रेष्ठ कविता ।

राक्षसः । हेति, यत्कतरमनेन मर्तिर्न, तदिहकायेन पश्चात् ।

(१) श्री कृष्ण, वादधानो भवति नो, इदृशो व्यवहारो नैवेद्यं कर्त्तव्यम्।

(२) किं कल्पितेन वज्रणा, वज्रान् चरयेत् वाग्दक्षि संद्रष्टुं ।
 स हर्षवान्नि चरं, गुरोर्वाक्प्रभावेन ।

(६) काष्ठमामो, उज्ज्वलिता वात इति, कति मे तस्मिन्
काष्ठि वक्ष्यते ।

(१) आतिथुलभजनानः कलु रय देव्याः गङ्गायाम्भु भर्षी ।

(५) अग्नि, एव भस्मी, तदुपवर्षेत्तु देवी ।

वाच ॥ उपस्थिति ॥ राजा ॥ भद्र, प्रह्वयता वरुणिभिर्दत्ताये ॥
 हैन ॥ सं देवा वाचयेदिति ॥ वरुणिं नाचं कृता विचित्रा-
 वन् ॥ हरिहरमहाप्रभुदे देवा, हर्षेति, देवराजं च ।

नमस्वसि विदुषारवसुरवज्रपादं नमस्व ॥ (१२)
 ॥ वरुणिं वरुणिं वरुणिं ॥ राजा ॥ वाचि वृद्धा, वाचमाह्वयन् ॥ वाचयेतावन् ॥
 विदुः ॥ वरुणीं वरुणीं ॥
 वाच ॥ वरुणीं वरुणीं ॥
 राजा ॥ देवि वरुणि ॥

इयं वरुणा वरुणि, रजनिवराजनायेकः वरुणी, देविर्देवतायामेवो वरुणरजिनायकविज्ञेयतमिः, हयोऽथैरायतकविह्वयिनी, देवि, देवराजाने, वरुणि योनि वेतावतवरावतवरा विवरायः ।
 वाच ॥ वरुणीं वरुणीं ।

(१) हरिहरमहाप्रभुदे देवान्, हर्षेति, देवराजं,
 वरुणिं विदुषारवसुरवज्रपादं नमस्व ।

विष्णुः कल्याणः साक्षात् उल्लसन्निवृत्तिरिति चेत्तद्वि-
षयार्थं च विचार्यते । अत्र देवतायाः प्रतिपद्यमानां नास्तीति वाच-
नियं नह्ये ।

॥ गङ्गा प्रसिद्धि वसुधारा ॥

नष्ट । मेदु मेदु मडा । अमल्लो अमरा चको विचरेदि । देवा खु पि
अमल्लका कसुरमा यथ पशुपेविरो मङ्गमूरी ना परिचदि । देवा
हमिनि । एव अमरमुक्ताद येमिहुं । अहं पि अमलेयं अमापिच । वा
चदेमिन् । (२)

जानकारी ५९५५५५५५ ५५५५५५५५

वाच । अथवा, विष्णु दाय पैश्वर्यं, आनन्दमुपरो, अथवा
वाचो अथवा अथवा, ता दयं दाय पैश्वर्यं अथवा ॥ (५)

(१) वा दासीपुत्रः देवनायिकः किमेतद्वैधव्यरोनिष्ठं दक्षिणामिन्द्रं
 यदि कन्या परिहृयेत् तर्थात्, तत् दक्षिणं वाग्विहृतम् ।

(२) वक्तुं वक्तुं जनी। जनाकौशिकभ्रातृभ्यां निष्ठापयति।
एव चतु विजयवाजना वक्तुभिना एव चतुमेचितो वक्तुभिनिः। तदर्थेनि
देवोऽस्मिन्नेव सुन्दरनुमते मेचितुं। वक्तुभिनि कार्यमेव जनाध्यायना
एव।

(१) आर्यपूजः तिष्ठत् तावत् प्रेषयत् ; मातृकुम्भद्वयमथानो
ऽमात्यसुहृतिराभ्यक्तदिभं तारत् प्रेषत् आर्यपूजः ।

विहङ्गि चकचकु विरालं कानिं दुर्धर्माभीनि चकचमाकमानि
त्रयैव विहङ्गकानि चकचकुमानि । कुमः ॥ ३३ ॥

विहङ्गि चकच प्रवर्तितरी चकचमा ॥ ३३ ॥

इविजहा इहिं निरचति पुनर्माचकचित्ते ॥

चकचरी चकी चकचनितरां नन्दनका ॥ ३४ ॥

चकचमा चकचरी चक वि चरितोत्तेऽपचकते । ॥ ३५ ॥

निहू ॥ चकी भूमा ॥ इतु इतु चकचे । ॥ ३६ ॥

चक ॥ विहङ्गक चक रत्नामाली दुर्धर्मा चकचरी ॥ चकच ॥ चकचे ।
चक रत्नामाली च इति रत्नामाली चकचरी इति ।

चक । चकच चक चकचरी ॥ तत्किं चकचरी चकचरी चकचरी
चकचः ।

चक । चकच, ना मेकं चकच रत्नामाली दुर्धर्मा चकचरी चकचरी
चकचरी चकचरी ॥ चकचरी ॥

निहू ॥ रत्नामाली चक ॥ चक चकचरी ॥ चक चकचरी चकचरी
(१) ।

चक ॥ चकच ॥ चकच चकच चक ।

चक ॥ चकच ॥ चकचरी ।

चक । चकचरी ।

चक । चकचरी चकचरी ।

(१) चक चकचरी चकचरी चकचरी ।

विदुः। भो, इहमाकर्षं उपविन्दुः कर्मणे (१) अस्तुतरीयं नमस्कृत्य

नमः ॥ उपविशति ॥ ॥ राजादिती ॥ राजादिती ॥ राजादिती ॥

कथुः। देव, वाच्यः नमस्कृत्य।

राजा ॥ इहे कर्षं दामः ॥ नमस्कृत्य राजा नमस्कृत्यः।

कथुः ॥ उपविशति ॥

विदुः। नमस्कृत्य देवी वाच्यदत्ता नमस्कृत्यः। (२)

नमः ॥ नमस्कृत्य नमस्कृत्यः। (३)

नमः ॥ वाच्यदत्ता नमस्कृत्य नमस्कृत्यः।

कथुः। देवि नमस्कृत्य नमस्कृत्यः।

राजा। वाच्य नमस्कृत्य, नमि नमस्कृत्य नमस्कृत्य, विदुषे नमस्कृत्यः।

नमः ॥ नमस्कृत्य नमस्कृत्य नमस्कृत्य ॥ देव, नमस्कृत्य, किं विदुषे नमस्कृत्यः ॥ नमस्कृत्य नमस्कृत्य ॥

नमः ॥ नमस्कृत्य नमस्कृत्य ॥ नमस्कृत्य, नमस्कृत्य, किं विदुषे नमस्कृत्यः

नमस्कृत्यः (४)

(१) भो इहमाकर्षं उपविन्दुः कर्मणेः।

(२) नमस्कृत्य देवी वाच्यदत्ता नमस्कृत्यः।

(३) वाच्य नमस्कृत्यः।

(४) वा विदुः वाच्यः, विदुषे नमस्कृत्यः नमस्कृत्यः।

[illegible]

कालः ॥ चक्रवर्त्तः ॥ चिरमणि शिवा, अत्यन्तकीर्ति अविहालीने
कालः । ॥ १५ ॥ १५५५ ॥ १५५५ ॥ १५५५ ॥

[illegible]

**राजा ॥ चक्रवर्ती ॥ देवि, किमिदं निदासी मदीये तदीयमाहुवाजानः
कथयति ?**

सत्यः किंवा ? अथवा, अथवा ? अथवा, अथवा ? अथवा, अथवा ?
अथवा ? (१)

विदुः। नाहं विं संवत्सराः । (५)

कण्ड । ततो, देवी इत्येति कार्त्तुमात्रात्, देशात्, प्रतिपादयितुमानी
कलायाः, कलाहपात्म्यादिनि ॥ यद्वदधेयमुक्तमिति ॥

वाच ॥ वाचं ॥ हा दहादि मन्त्रभाषणी, हा मनिनि, राक्षसनि,
होईवं वाचिं हि, हेदि मे पतिवचनं ।

राजा । समाचविदि, समाचविदि, दुःखपदा गतिदेवता, तत्पुन
आपणितोत्पितो मनेमवविदेवमिति ॥ वसुमतिवाच्यो दर्शयति ॥

वाच । चक्रपदा, मुक्तदि, दुःखं, परं कुतो मम हसितं भाष्येयं ?

(९)

॥ वेपथे मर्यान् समस्त ॥

दर्शनां देवदत्तविचरित निचरैरर्थिनामाहवाः,

वाप्योक्तमनुमाप्यवचपिमुक्तात्मनोवप्रतापः,

कुर्वन् श्रीरामदीपं समस्तवचरक्षामचं धूमपाने

देव केवलात्केविल्लभ इव वचरेवोत्पितोऽप्यपुरेऽग्निः ।

वाचि । देवीवाच्यवादीपं, योऽमुवाचके पुरः,

वरिष्ठानि मं समस्तवचमग्निः समुत्पितः ।

राजा । सर्वं देवी वाच्यवता दत्ता, हा विचै वाच्यवतो ।

(९) हा दहादि, मन्त्रभाषणी, हा मनिनि, राक्षसनि, देवता
वाचि, हेदि मे प्रतिवचनं.

(९) चार्कपुन, मुक्तो दः परं कुतो भेजदं मन्त्रेयं ?

राज्यं । चक्रवर्त्तकः परिपालयति, परिपालयति ।

राजा । चक्रे, चक्रमन्त्रिकेभ्यः राजायाः सेवायै देवी भोऽवलम्बिता ॥ हेऽन्तोः
वायि स्थीयता वायिष्ठ ॥ हेऽन्ति, यमाचविधि, यमाचविधि ।

वाय । चक्रवर्त्तकः, मरु चक्रयोः किं न भवितुं, किं पुनः, इत्या चतु
मरु विनिष्कार निचरुद्वयमिदा वाचरिषा विपश्यति । ता परिपाल
यतु चक्रवर्त्तको । (१)

राजा । चक्रं, हेऽन्ति, वाग्निरिक्षा विपश्यते, इव मन्त्रमि ।

चक्र । देवः किमिदमकारवाह्यं यत्तद्वृत्तिः विपश्यते ?

वाय । देवः कुतश्चात्र चक्रवर्त्तते ।

चक्र । ॥ राजानमुत्तरीये स्थीयता ॥ भो, मा चतु वाह्यं करोषि । (२)

राजा ॥ उत्तरीयमाकर्तुं ॥ चरे धिः प्रकृते, वाग्निरिक्षा विपश्यते, किम
वापि वाचाः परिपालयते ?

वाय । किमिदमवस्थानि भरतकुले वीरवत्तुवाचामारोप्यते । चक्र
वा किमावापैर्भविष्यतुं करोषि ।

राजा ॥ धूमामिभवं नादयति ॥

विरजः, विरजः, वक्रः, मुच धूमाकुलम्,

प्रकटयति किमुद्यैरर्जितो चक्रवाहः ?

(१) चार्थेपुनः, मन्त्रात्मनः स्तोत्रं न भवितुं, किं पुनरेषा चतु मन्त्रा
निर्मुक्तता विमलद्वयमिदा वाग्निरिक्षा विपश्यते, तत्परिपालयतामा
चक्रवर्त्तकः ।

(२) भो, मा चतु वाह्यं कुरु ।

राजा ॥ राजाः करीरं त्रयम् सर्वम् ॥ दिक्षिणं चण्डकरीरोऽथ चण्ड
करी ॥ (१)

राजा । बाधय स्वः ।

बाध । विषयान् महाबाधः । देव दिक्षा बहिष्ते, पुनरुद्दिष्टाः चण्डः ।

राजा । चण्डमतिरथं ।

चण्ड । देव दिक्षा बहिष्ते ।

राजा । चण्डः ।

विदुः । केदु केदु भव ।

राजा ॥ विविधं वविगमै ॥ चण्डे मतिर्यमनि, विविदमिन्द्राणः ।

विदुः । भो मा चन्देयं करोषिः इन्द्राणां चण्ड इह । मचिदं तेन
राजीव उनेन इन्द्राणां विदुः, चण्ड इन्द्राणां देवेन इन्द्रो मे केचनयो
इन्द्रमोनि, ता मे चण्ड इह (१)

राजा । हेवि, इन्द्राणां विदुः इन्द्राणां चण्डाणां विदुः ।

बाध ॥ विदुः ॥ चण्डाणां, चण्डिदं दे चण्ड । (१)

चण्ड ॥ चण्डाणां इन्द्राणां चण्डाणां ॥ चण्डाणां, चण्डाणां चण्डाणां ।

बाध । चण्डाणां, चण्डाणां देव चण्डाणां चण्डाणां ।

चण्ड ॥ चण्डाणां विदुः ॥ चण्डाणां चण्डाणां ।

(१) दिक्षा चण्डकरीरचण्डाणां पुनः ।

(१) भो मा चन्देयं करोषिः इन्द्राणां चण्डिदं । मचिदं तेन राजाः
पुनरेव इन्द्राणां विदुः, चण्डाणां चण्डाणां देवेन इन्द्रो मे केचनयो
इन्द्रमोनि, ता मे चण्ड इह ।

(१) चण्डाणां, चण्डाणां चण्डाणां ।

७ राजा । हेतु किम् ?

वसु । हेतुः पुनः पुनरिह किम् ?

राज । अथ, एषा वाचरही पाकिरेति अथि, अथमयोच
अपराधेन न न इति निश्चिता, अथरव वाचरिरेति अथमो
चदि । (१)

राजा ॥ अथ ॥ कथं, योग्यपराधेन न न ? अथमो मन्त्रिणेन
निश्चितिरिति ।

वसु ॥ अपराधे ॥ वाचर, अथ अथमो मन्त्रिणेन कथि राजावा,
अथमयोच अथमो मन्त्रिणेन । तथा अथ, अथमो मन्त्रिणेन
अथमो मन्त्रिणेन । तथा अथ, अथमो मन्त्रिणेन अथमो
मन्त्रिणेन । तथा अथ, अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन ।

राज ॥ अथ ॥ अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन । (१)

वसु । वा अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन । अथमो मन्त्रिणेन ।

राज । वा अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन । वा अथमो मन्त्रिणेन
अथमो मन्त्रिणेन । (१) अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन ।

राज ॥ अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन । (१)

(१) अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन । अथमो मन्त्रिणेन
अथमो मन्त्रिणेन । अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन ।

(१) अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन ।

(१) वा अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन । अथमो मन्त्रिणेन
अथमो मन्त्रिणेन ।

(१) अथमो मन्त्रिणेन अथमो मन्त्रिणेन ।

कथु ॥ देवि इत्यनेन वा ।

वाच ॥ राजावलीमाविष्ट ॥ अविनि, कमावति, कमावति ॥ (१)

राजा ॥ कथमुदात्तमन्त्रमन्त्र विमलवाचोरात्रमेवं ।

विष्ट ॥ कथमं राजमात्रं वृष्ट ॥ कथमे इत्येव कथिदं अह, कथं कथमन्त्र
मन्त्र इदिवो परिच्छेदो भेदिति । (२)

कथ ॥ उवाच ॥ राजमुक्ति, कमावति, कमावति, कमावति । कथिदं
कथमन्त्रो भविषी दुःकमावे, तत्परिच्छेदोऽनेन ।

राजावली ॥ कमावति, राजानं निर्मलमन्त्रेण, कथमं ॥ कथमन्त्राभा
नरं देवीर न कथयेति मुने रंयिष्टु । (३) ॥ राजावलीमाविष्ट ॥

वाच ॥ वाचं वाचं प्रवाच ॥ इति अविनिहुरे, इति पिच्छेदवि
इति, विच्छेदं रंयिष्टि इति ॥ कथं यच्छति ॥ (४)

॥ राजावलीमाविष्ट ॥

वाच ॥ अथवाचं ॥ अथवाच, कथमेति कथं इतिवाच अन्त्रो विच्छेद
नेन, ता कथं अथवेति ये इदं मन्त्रं । (५)

(१) भविषी, कमावति, कमावति ।

(२) मन्त्रमेव कथं मन्त्र, अवि राजावलीमाविष्टः परिच्छेदो
भवतीति ।

(३) कथमन्त्राभा कथमं देवा न कथयेति मुने रंयिष्टु ।

(४) इति अविनिहुरा इदानीमाविष्ट, पिच्छेदवि, इति, विच्छेदं
इत्येति ।

(५) अथवेति, कथमे अथवाचं अथवाचो मुनेरनेन, तच्छात्रं कथं
अथवाचमाविष्टम् ।

राजा ॥ अपरितोषे ॥ यथाय देवो ॥ तथा करोमि ॥
 वाचः सत्यः, मोक्षमरारक्षित इति च वाचं दुष्करीकराणि, येन
 वाचनेन च मे विवेदिदं । (१)

॥ ततः प्रविशति योग्यमरारक्षकः ॥

योगः ।

देवा भद्रकलावाभुक्ताः अद्युर्ध्वयोगे यथा,
 वा देवस्य कलपनाचटनवा दुःखं मया कापिता ।
 तथाः प्रीतिमयं करिष्यति, जगत्प्रामित्तानः प्रभोः,
 कदा दृष्टवितुं तथापि यदने प्रीतिनि मे सत्यवा ।
 यथा, किं कियते ईदृशमस्तमानमनोयेवपि निरनुरोधइति का
 मित्तमिमतं ॥ निरुधः ॥ यथेदेति महाराजः, वाचदुष्करीणा उपकारा
 यथाय यथाय देवः, यथाय यथाय यथाय यथाय ।

राजा । यथाय किमपि यथाय यथाय ?

योग । करोमाकनपरिवर्त देवः, सर्वे निजापयामि ।

॥ सर्वे उपविशति ॥

योगः । देव भूयताः देव विदित्वायस्य दुष्टिता, वा चिद्विमादिह, यथा
 बोद्धाः पाचियवर्षं करिष्यति, च यथैभ्यो राया भविष्यति, तनयान्
 यथायकाभिः कामिनेर्द्वि यथायः यथायनेनापि, विदित्वायस्य देवा
 वाचद्विमादिह विदित्वायस्य परिचरता यथा, न दत्ता ।

(१) यथाययोग्यमरारक्षकेताकनं वाचं दुष्करीकराणि, येन
 आगतापि न मे विवेदिदं ।

राजा । तदा किं ?

वैर्म । तदा सावधिमेव देवी इत्येति अभिहितुम्याह । तर्हन्नाहं
वाक्योऽपि प्रथितः ।

राजा । पैगम्भरावत्, जतः परं कुलं भवाः यथा देवीयस्य विद्यागुणि
न्य स्थापिता ।

विदुः ॥ अथार्थः ॥ भोः इह सावधियाचो मर वाणिदेः । यथाचकिर्द
इदं वाणीचदि इत्य, मर चनोउरगदं इदं वाच चनोउरगदो देवो
सुखेव इदं चकिरिति । (१)

राजा । इदानीमे पैगम्भरावत्वाभिप्रायो प्रकथयित ।

वैर्म । मदाज्ञापयति देवः ।

राजा । देवमात्रिकदृष्टान्तोऽपि अन्ये तन्मन्त्रेण ह्यह ।

वैर्म । अथवा अतःपुरे मद्रावा अथाः कुतो देवेन इदंनो चद्रहा
वाच मद्रभतिना कुतः परिज्ञाय ?

राजा ॥ विदुः ॥ परिज्ञानायाह भविष्यः सम्प्रति यथा करणीयं
तदा देवी प्रमार्थ ।

वाच । अथउत्त, कुलं इत्य किं न भवति, मर पञ्चिवादेरि मर
रक्तवाचकिरिति । (२)

(१) भो इह सावधियाचो मया ज्ञातः । यथाज्ञातमपि इदं ज्ञापते
इह, यथाज्ञातः पुरततामेतन्मन्त्रः पुरगतो देवः सुखेव इह ज्ञातीति ।

(२) आर्यपुत्र, सुदमेव किं न भवति, यथा प्रतिपादय मया
रक्षावलीमिति ॥

विदू॥ भोदि, सुदु तुर नाविरो कमपह भगिनाको । (१)

राज॥ इति राजावलि, इति । इति किमि हे मे भगिन्या अनुकरं भावु । (२) इति राजावली काशीवैराभरपौरसङ्गत, इति यदीत्या, राजाभ्युपकाश ॥ अन्तर्गत इति राजावलि पण्डित । (३)

राजा॥ कर्षणे इतो प्रकाशे ॥ को देवाः प्रकाशो न कञ्च भवति ॥ इति वातरिकां यकाति ॥

राज॥ अन्तर्गत, दूरे क्नु इत्यादि नाविरो, तत्तत् करेदु, नद नन्नु कर्षणे न सुमरेदि । (४) इति वनपण्डित ॥

राजा॥ कर्षणावलि देवी ।

विदू॥ कर्षणे गृह्णाति ॥ सीसी भो, नकदु नकदु कर्षणे, पुष्पनी क्नु इति वातरिका विनयकस्य (५)

(१) भवति, सुदु तथा ज्ञानोऽमात्यकाभिप्रायः ।

(२) इति राजावलि, इति । किमपि ते मे भगिन्या अनुकरं भावु ।

(३) आर्थपुत्र, इमां राजावलीं प्रतीक ।

(४) आर्थपुत्र, दूरे क्नु इत्यादि ज्ञानिकुलं, तथात्त तथा कुरु कर्षणा वन्मुक्तनभेवा न करति ।

(५) नकदु नकदु भवात्, इति वी कर्षणावलि इत्यनता प्रियवचनस्य ।

वसु ॥ राजपुत्रिः शशकदत्तां प्रणामेनाश्रये ॥ राजावली तथा करोति ॥

शश ॥ देवि, क्षान्ते देवीमन्दमुदरसि ।

शश ॥ राजावलीमानिज्ज ॥ देवीमन्देन प्रसादमकरोदिति ।

राजा ॥ इदानीं सफलपरिणमोऽस्मि बह्वशाः ।

शैल ॥ देव किमे भूयः प्रियमुपकरोमि ।

राजा ॥ किमतः परमपि प्रियमस्ति ; यतः

नीतो विक्रमबाहुराजप्रथमतो प्राप्तेयमुर्ध्वीमणे,

शारं सागरिका यसागरमशीमाप्लवकचेतुः प्रियाः

देवी प्रीतिमुपागता च भगिनीलाभास्जिताः कौशलाः,

किं नामास्ति विधेयमव भुवने कश्चिन् करोमि सुधा ?

तथापीदमसु भरतवाक्यं ।

उर्वोर्मुहामश्रयो जनयतु विश्वजन्माकरो हृदिमिष्टा

मिष्टेष्टोर्विष्टपाशो विदधतु विधिक्रीडनं विप्रभुव्याः ;

चाकल्यान्तश्च भूषास्तमुपचितसुहृत्पात्रमः सज्जनानी,

निःशेषाः शान्तु शान्तिं पित्रमजननिरो दुर्जया वञ्चयेयाः ।

इति निष्काशः सर्वे ।

इति श्रीवर्षदेवस्य कतिरिचं राजावली समाप्ता ।